

(نخستین یادداشت‌های زیگای پاست (۷)

حکیم و نادانیه‌گانی

قهرزندان و قهرزگردان و قهرزندان‌سود

ناماده‌کردنی

م. محمد عبدالرحمن لطیف

چاپی پنجم

ناوی کتیب : هوکم و نادابه‌کانی قهرزدان و قهرزکردن
قهرزدانه‌وه ...

ناوی نووسەر : محمد عبد الرحمن لطیف .

ژمارهی سپاردن : ژماره (٢٤٦) ی سالی (٢٠٠٢) پێ دراوه له لایه‌ن وه‌زاره‌تی
پۆشنه‌یری حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانه‌وه .

زنجیره : زنجیره‌ی (٧) هه‌وته‌م له زنجیره‌ی پێنمابه‌کانی پێگای پاست .

نۆره و سالی چاپ : پینجه‌م - (١٤٣٥ هـ / ٢٠١٤) .

چاپ خانه : چاپه‌مه‌نی زانا / سه‌یمانی .

بنکه‌ی بلاوکردنه‌وه : کتیبخانه‌ی سوتنه - سه‌یمانی .

کتیبخانه‌ی پێشین - هه‌ولێر .

کتیبخانه‌ی به‌هه‌شت - که‌لار .

کتیبخانه‌ی سه‌یما - چه‌مه‌مان .

کتیبخانه‌ی دێرین - سوران .

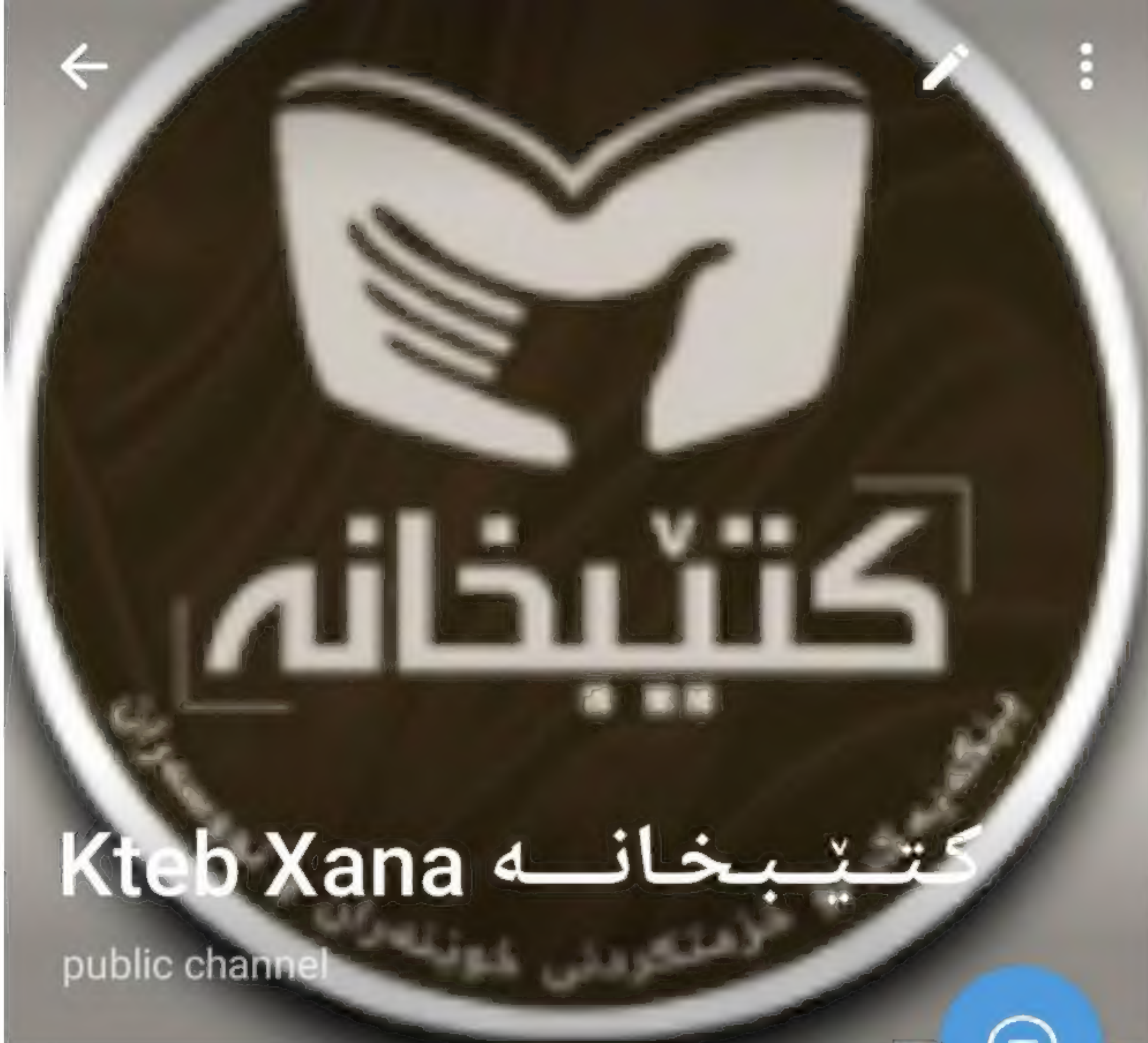
له بلاوکراوه‌کانی

کتیبخانه‌ی زانستی به‌سوود / که‌لار

له‌لایه‌ن چه‌نالی **kteb_khana2** له تیلیگرام بلاو کراوه‌ته‌وه

قال الإمام الشافعي رحمه الله :

كُلُّ الْعُلُومِ سِوَى الْقُرْآنِ مَشْغَلَةٌ إِلَّا الْحَدِيثَ وَالْأَفْقَهَ فِي الدِّينِ
الْعِلْمُ مَا كَانَ فِيهِ قَالَ حَدَّثَنَا وَمَا سِوَى ذَلِكَ وَسِوَا سِوَا الشَّيَاطِينِ

Kteb Xana کتبخانه

public channel

Description

کتبخانه پیگه‌یه که بۆ زیاتر فیڤربون و دورکه‌وتنه‌وه له نه‌زانین.
📖

هۆشیاری رۆشنییری تاک له کۆمه‌لگه.
په‌ره‌پێدانی رۆشنییری تاک.
گه‌شه‌پێدانی هزری تاک.

@haval_pashaie10

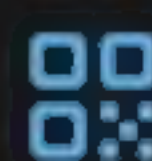

ئەکاوتتەکانم ✓

<https://linktr.ee/havalpashaie>

t.me/kteb_khana2

Invite Link

Notifications

On

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

* پيشه کی :

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .

وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران].

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا

وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [سورة النساء].

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ [٧٠] يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [٧١] [سورة الأحزاب].

أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

خوبه رى به ریز : سوپاس بۆ خوائ پهره رذگار و بۆ جارى دووه م ئه م

کتیبه ی به رده ستت ناماده ده که مه وه بۆ چاپ له پاش تیپه رپوونی چه ند سالیك

به سه ر ته واوبوونی هه موو نوسخه کانی چاپی به که میدا ، ئه مه ش له گه ل هه ندیک

بۆ زیاد کردن و پیداجوونه وه و راستکردنه وه ی هه له چاپیه کان .

نووسهر

محمد عبد الرحمن لطيف

کتیبخانه ی زانستی به سوود / که لار

٥ / ذو الحجة / ١٤٣١ هـ - ١١ / ١١ / ٢٠١٠

کوردستان / گه رمیان / که لار

سو پاس بۆ خوی په روه ردگار که فرمویه تی :

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ﴾ (المائدة).

واته : هاوکاری به کتر بکن له سهر چاکه کردن و خو پاریزی کردن له تاران .

وه سهلات و سهلامی خوا له سهر پیغه مبه ره که ی بیت که فرمویه تی : ((...))

وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ^(١).

واته : خوی په روه ردگار له هاوکاری عه بده که یدایه تاوه کو نه و عه بده له

هاوکاری برا که یدا بیت .

وه سهلام و په حمهت و به ره که تی خوا له سهر سه حابه و پیاوچاگان و

شوینکه و توانیان بیت که به رده وام له هاوکاری کردنی به کتر دا بوون و له کاتی

قهرزدان و به دهم به کتر وه هاتن و به هه مان شیوهش له کاتی قهرزدانه وه و وه فاداری

به رامبه ر به خاوهن قهرزه که په پره وکاری راسته قینه ی فرمانه کانی خوی گوره و

پیغه مبه ره که ی بوون (ﷺ) .

خوینهری به کخوا په رست و شوین که و ته ی پیغه مبه ر (ﷺ) :

له م نووسراوه دا باس له باب ته تیکی زور کرنگ ده که ین له باب ته کانی کرین و

فروشتن (البيوع والمعاملات) که بریتی به له حوکم و نادابه کانی (قهرزدان و قهرزکردن

و قهرزدانه وه) که له م پوژگار ده دا زۆریه ی هه ره زۆری موسلمانانی بیزار و هه راسان

کردوه و به رده وام ده نالتین و هاوار ده که ین له ئاستی کهسانی قهرزار به گشتی و

قهرزکویره کانیش به تاییه تی !!!

هۆی سه ره کی ئه م کیشه نا هه موارهش ده که پیتیه وه بۆ نه مانی ترسی خوی

گوره له ناو دلی زۆرینه ی خه لکدا به گشتی و بی ناگابوون یان خو گیل کردن له

حوکمه شه رعی به کانی ئه م باب ته ش به تاییه تی !

بۆیه به پتوستان زانی ئه م باب ته بۆ موسلمانان پوون بکه پنه وه له پوانگی

نایه ته کانی قورئانی پیروژ و فرموده سه حیه کانی پیغه مبه ره وه (ﷺ) ، به لکو - به

حوکم و نادابه کانی قهرزدان و قهرزکردن و قهرزدانه وه

یارمەتی خوا - ببیتە ئاگادار کردنه وه یهك بۆ نهزان و بی ئاگاكان و بیرخستنه وه یه کیش بیت بۆ ئاگاداریوان و به لگه یه کیش بیت بۆ سه ر مل هوڤ و قهرزکویر و ریا خۆره کان !

*** فهزل و گه وری قهرزدان :**

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ (رضي الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ : ((مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُقْرِضُ مُسْلِمًا قَرْضًا مَرَّتَيْنِ إِلَّا كَانَ كَصَدَقَتِهَا مَرَّةً))^(١).

واته : هه ر موسلمانێك دوو جار قهرز بدات به موسلمانێكی تر نه وه وه كو نه وه وایه كه یهك جار كردبیتى به خیر و سه دهقه .

چونكه قهرزدان وه كو نیوه ی خیر و سه دهقه وایه له پوو ی پاداشتوه لای خوای خوای په روه ردگار .

هه ر وه كو پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموویه تی : ((إِنَّ السَّلْفَ يَجْرِي مَجْرَى شَطْرِ الصَّدَقَةِ))^(٢).

واته : قهرزدان وه كو نیوه ی خیر و سه دهقه وایه .

*** فهزل و گه وری چاوه پوان کردن یان داشکاندن له قهرزی قهرزازی نه دار و دهست کورت :**

خوای په روه ردگار له قورئاندا فه رموویه تی : ﴿وَإِنْ كَانَتْ دُورُ عُسْرٍ فَنَظَرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة) *

^(١) صحیح سنن ابن ماجه رقم : (٢٤٣٠) .

^(٢) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (١٥٥٣) ، وقد بُوِّبَ لَهُ الإمام الألباني رحمه الله بقوله : (فضل القرض الحسن وأنه يعدل الصدق بنصفه) وقال : (السَّلفُ : القرضُ الذي لا منفعة للمقرض فيه) .

* قال الإمام القرطبي : (العُسْرَةُ : ضيق الحال من جهة عدم المال ومنه جيش العسرة ، والنظرة : التأخير ، والميسرة : مصدر بمعنى اليسر ، وقوله تعالى : ﴿وَأَنْ تَصَدَّقُوا﴾ ابتداء وخبره ﴿خَيْرٌ﴾ ، ندب الله تعالى بهذه الألفاظ إلى الصدقة على المعسر وجعل ذلك خيراً من إنظاره) ثم سرد الأحاديث الواردة في هذا الباب فانظر : تفسير القرطبي : (٣ / ٣٧٣ - ٣٧٤) .

وقال الحافظ ابن رجب الحنبلي في شرح قوله (ﷺ) : ((وَمَنْ يَسْرِ عَلَىٰ مُعْسِرٍ فِي الدُّنْيَا يَسْرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ)) [صحیح سنن الترمذي رقم : (٢٠٥٥) : (والتيسر على المعسر في الدنيا من جهة

واته : نه گه ر قه رزاره که نه دار و ده ست کورت بوو نه و چاره پوانی لى بکەن
تاره کو ده ستى ده چیت و توانای ده بیت قه رزه که بداته وه ، وه نه گه ر خیری پى بکەن
و قه رزه که ی پى بیه خشن نه وه چاکتره بۆتان نه گه ر بزائن .

عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ : «مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا فَلَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ مِثْلُ صَدَقَةٍ قَبْلَ أَنْ يَحِلَّ الدَّيْنُ ، فَإِذَا حُلَّ الدَّيْنُ فَأَنْظَرَهُ فَلَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ مِثْلُهُ صَدَقَةً»^(١).

واته : هه ر که سیک چاره پوانی دواخستنی هینانه وه ی قه رزی لای نه دار و ده ست
نه پویشتوویه ک بکات نه و بۆ هه موو پوژتیک به شیوه و نه وه نده ی نه و قه رزه خیر و
صه ده قه ی بۆ هه یه پیش نه وه ی کاتی هاتنی دانه وه ی قه رزه که بیت ، وه هه ر
که سیکیش چاره پوانی دواخستنی هینانه وه ی قه رزی لای نه دار و ده ست
نه پویشتوویه ک بکات دواى به سه ر پویشتنی کاتی هینانه وه ی قه رزه که نه و بۆ هه موو
پوژتیک دوو نه وه نده ی قه رزه که خیر و صه ده قه ی بۆ هه یه .

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ : أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ (رضي الله عنه) طَلَبَ غَرِيماً لَهُ فَوَارَى عَنْهُ ثُمَّ
وَجَدَهُ فَقَالَ : إِنِّي مُعْسِرٌ ، فَقَالَ اللَّهُ ؟ قَالَ : اللَّهُ ، قَالَ : فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ)
يَقُولُ : «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيهُ اللَّهُ مِنْ كُرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلْيَنْفَسْ عَنْ مُعْسِرٍ أَوْ يَضَعْ عَتَّهُ»^(٢).

واته : (أبو قتادة) ی هاوه لی پیغه مبه ری خوا (رضي الله عنه) که پا به دواى قه رزاریکی خویدا
به لام نه و خویی لى شارده وه ، پاشان قه رزاره که ی بینى و نه ویش ووتی : من نه دار و
بى توانام ، نه ویش فه رموی : توو خوا نه دار و بى توانایت ؟ ووتی : به لى به خوا نه دار
و بى توانام ، نه ویش فه رموی : ده سا من بیستوو مه پیغه مبه ری خوا (رضي الله عنه) ده یفه رموو
: هه ر که سیک پى خۆشه خواى په روه ردگار پزگاری بکات له ناره حه تى به کانی پوژى

السمال يكون بأحد أمرين : إما بإنظاره إلى الميسرة وذلك واجب كما قال تعالى : ﴿وَلَنْ يَكُنَ دُوعُرَرٌ
فَنَظَرُهُ إِلَى مَيْسَرَةٍ﴾ ، وتارة بالوضع عنه إن كان غريباً وإلا فإعطائه ما يزول به إعساره وكلامهما له
فضل عظيم ...) ثم سرد الأحاديث الواردة في هذا الباب فانظر : جامع العلوم والحكم : (٢ / ٢٨٩) .

^(١) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٨٦) وصحيح الجامع الصغير رقم : (٦١٠٨) .

^(٢) صحيح مسلم رقم : (١٥٦٣) .

به پرومه تته وه ده بینم ، فهرمووی : به لی بریک پاره م به لای (فلانی کوپی فلانی
 حه پامی به وه) بوو جا هاتم بو لای مال و خیزانه کای و سه لامم کرد و ووتم : (فلان)
 لیتره به ؟ ووتیان : نه خیر ، نه جا کوپیکی تازه پینگه یشتوی ده رچوو بو لام و منیش
 پییم ووت : باوکت له کوئی به ؟ ووتی : دهنگی توی بیست بویه پویشته نار جیگای
 دانیشتنی دایکمه وه ، منیش ووتم : ده رچو بو لام چونکه ده زانم تو له کوئی بیت ، نه جا
 ده رچوو و منیش پییم ووت : چی بوو پالی پیته وه نا خوت لیم بشاریته وه ؟ ووتی :
 سویند به خوا من قسه ت بو ده که م و نه جا دروشت له گه لدا ناکه م ، سویند به خوا
 ترسام قست له گه لدا بکه م و درو بکه م ، وه وه عد و په یمانت پی بده م و نه یبه مه سر
 و پیچه وانته ی بکه م ، وه تو هاوه ل و صه حابه ی پیغه مبه ری خوات (ﷺ) ، وه سویند
 به خوا من نه دار و بی توانام ، ووتی : ووتم : توو خوا ؟ ووتی : به خوا ، ووتم : توو خوا
 ؟ ووتی : به خوا ، ووتم : توو خوا ؟ ووتی : به خوا ، نه جا ده فته ر و لاپه رهی قه رزه که ی
 هیئا و به دهستی خوی سیری به وه و ووتی : نه گه ر توانیت قه رزه که بده یته وه نه وا
 بیده ره وه نه گینا تو گه ردنت نازاد بیت ، وه شایه تی دده م به م دوو چاوه م بینیم - وه
 په نجه ی خسته سر هه ردوو چاوی - وه به هه ردوو گوئی به م بیستم و به م دلشم وهرم
 گرتبوو - وه ناماژه ی کرد بو سر دلی - که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی : هه ر
 که سیك چاوه پروانی دواخستنی هیئانه وه ی قه رزی لای نه دار و ده ست نه پویشتوو به ک
 بکات یان له قه رزه که ی دابشکینیت و له سهری هه لبرگیت نه وا خوی په روه ردگار له
 پوژی قیامه تدا له (ساحه ی مه حشه ردا) ده یخاته ژیر سیبه ری عهرشی خویه وه .

وفي رواية : ((مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُظِلَّهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ فَلْيُنْظِرْ مُعْسِراً أَوْ لِيَضَعْ لَهُ))^(۸).

واته : هه ر که سیك پی خۆشه خوی په روه ردگار له (ساحه ی مه حشه ردا) بیخاته
 ژیر سیبه ری عهرشی خویه وه نه وا با چاوه پروانی دواخستنی هیئانه وه ی قه رزی لای
 نه دار و ده ست نه پویشتوو بکات یان با له قه رزه که ی دابشکینیت و له سهری هه لبرگیت .

وَعَنْ حُذَيْفَةَ (رضي الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : ((تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِنْكُمْ كَانَ

قَبْلَكُمْ فَقَالُوا : أَعَمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا ؟ قَالَ : لَا ، قَالُوا : تَذَكَّرْ ، قَالَ : كُنْتُ أَذَابُنُ النَّاسَ فَأَمُرُ فِتْيَانِي أَنْ يَنْظُرُوا الْمُعْسِرَ وَيَتَحَوَّزُوا عَنِ الْمُوسِرِ ، قَالَ : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : تَحَوَّزُوا عَنْهُ^(٩).

واته : پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرموده تی : فریشته کان (پڑھی) پیاویک له وانه ی پیش نیوه یان وهرگرت ، نهجا ووتیان : نایا تو هیچ خیر و چاکه ت کردوه ؟ نه ویش ووتی : نه خیر ، ووتیان : بیریکه ره وه ، ووتی : من قه رزم ده دا به خه لک و نهجا فرمانم ده کرد به خزمه تکار و کارمهنده کانم که وا چاوه پروانی دواخستنی هینانه وه ی قه رزی لای نه دار و ده ست نه پویشتنوو بکه ن و خاتری ده سترویشتنوویش بگرن و چاوپوشیشی لی بکه ن ، فرمودی : خوی گه وره و به تواناش به فریشته کانی فرمود : نیوه ش لی بیورن و چاوپوشی لی بکه ن .

* به زهی هاتنه وه به قه رزاری نه دار و ده ست کورت به شیکه له چاکه :

عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةً أَصْوَاتُهُمَا وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَلَيْهِمَا فَقَالَ : ((أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ ؟ قَالَ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَلَهُ أَيُّ ذَلِكَ أَحَبُّ))^(١٠).

^(٩) صحيح البخاري رقم : (٢٣٩١) وصحيح مسلم رقم : (١٥٦٠) واللفظ لمسلم .

قال الإمام النووي : (وفي هذه الأحاديث : فضل إنظار المعسر ، والوضع عنه إما كل الدين ، وإما بعضه من كثير أو قليل ، وفضل المسامحة في الاقتضاء وفي الاستيفاء ؛ سواء استوفي من موسر أو معسر ، وفضل الوضع من الدين ، وأنه لا يحقر شيء من أفعال الخير ؛ فلعله سبب السعادة والرحمة) [شرح صحيح مسلم : (٦ / ٧٠)] .

وقال الإمام القرطبي : (ففي هذه الأحاديث من الترغيب ما هو منصوص فيها ، وحديث أبي قتادة يدل على أن رب الدين إذا علم غسرة غريمه أو ظنها حرمت عليه مطالبته وإن لم تثبت عسرته عند الحاكم ، وإنظار المعسر : تأخيره إلى أن يوسر ، والوضع عنه : إسقاط الدين عن ذمته ، وقد جمع المعنيين أبو اليسر لغريمه حيث محا عنه الصحيفة وقال له : إن وجدت قضاء فاقض وإلا فانت في حل) تفسير القرطبي : (٣ / ٣٧٥) .

^(١٠) صحيح مسلم رقم : (١٥٥٧) .

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) گوی بیستی دهمه دهمی و دهنگ به رزی دود که س
بوو له پیش دهرگاوه که وایه کیکیان داوای له وه که ی تر ده کرد شتیک له قهرزه که ی
دابخشکینیت و که م بکاته وه له سهری و به به زبی و نهرم و نیان بیت له دارا کردنه وه ی
قهرزه که یدا ، نه ویش ده یووت : سویند به خوا نه م ناکم ، بویه پیغه مبهری خوا
(ﷺ) پویشته دهره وه بویان و فهرمووی : کوا له کوی به نه وه ی که و سویند به خوا
ده خوات که خیر و چاکه نه کات ؟ نه ویش ووتی : منم نه ی پیغه مبهری خوا جا هر
کامیکانی پی خوشه با نه وه یان مه لبریزیت .

* ترسناکی و زیان و زهره کانی قهرزو قهرزاری :

۱ — قهرز و قهرزاری سهری پیاوی قهرزار له درو و په یمان شکاندنه وه

دهر ده کات :

عَنْ عَائِشَةَ (رضی الله عنها) قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَكْثَرَ مَا يَتَعَوَّذُ مِنَ الْمَغْرَمِ وَالْمَأْتَمِ ؟
قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَكْثَرَ مَا تَتَعَوَّذُ مِنَ الْمَغْرَمِ : قَالَ : ((إِنَّهُ مِنْ غَرَمٍ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ
فَأَخْلَفَ))^(۱۱).

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) زور جاریک په نای ده گرت به خوا له قهرزاری و
تاوانباری ، منیش ووتم : نه ی پیغه مبهری خوا نه وه له بهر چی زور جاریک په نا
ده گرت به خوا له قهرزاری ؟ فهرمووی : چونکه هر که سینک قهرزار بوو نه گهر قسه ی
کرد درو ده کات و نه گهر وهعه و په یمانیشی دا به جی ناهیتیت .

وه له فهرمووده که ی پیشوودا پیاوه قهرزاره که ووتی : (خَشِيتُ وَاللَّهِ أَنْ أُحْدِثَكَ
فَأَكْذِبَكَ ، وَأَنْ أَعِدَّكَ فَأُخْلِفَكَ) واته : سویند به خوا ترسام قست له که لدا بکه م و درو
بکه م ، وه وهد و په یمانت پی بدهم و نه یبه مه سهر و پیچه وانه ی بکه م .

۲ — قهرزاری پیاوی قهرزار توشی ستهم ده کات و غه یبه ت کردن و

سزادانیشی ده لال ده کات :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ))^(۱۲).

^(۱۱) صحیح سنن النسائی رقم : (۵۴۵۴) .

واته : دوا خستنی بردنه وهی قهرز له لایه ن که سیکه وه که دهستی بجیت و
یتوانیت قهرزه که بداته وه ستم و زولمه .

وه نه وهش بزانه که وا پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرموویه تی : ((الظُّلُمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ))^(۱۳).

واته : ستم و زولم کردن تاریکی به له پوژی دوایدا .
وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((لِيَ الْوَاحِدِ يُحِلُّ عِرْضَهُ
وَعُقُوبَتَهُ))^(۱۴).

واته : نه و که سهی که توانای هیه قهرز بداته وه به لام نایداته وه و دواي دهخات
نه مه غه بیته کردن و سومعه ت شکاندن و سزا دان و توله لی سه ندنه وهی حلال
دهکات .

وه زانایان فرموویانه دوا خستنی داته وهی قهرز له لایه ن که سیکه وه که توانای
هه بیته بیداته وه و به لام کهم ترخه می دهکات و به بی عوز و بیانو دواي دهخات و
نه مپو و به یانی و پانزه ی مانگ و سهری مانگ دهکات نه وایه کیک له تاوانه گه وره کانی
(الکبائر) نه نجام داوه و پئی ده بیته به (فاسق) و شایسته ی نه وهیه که شکاتی
لیبکریته و به ند و سجنیش بکریته .

۳ - قهرز و قهرزاري هه ندیک جار موسلمان دووچاره ی ریا خواردن دهکاته وه :

نه م خاله له کوتایی نه م نووسراوه دا به ووردی پوون ده کهینه وه (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) .

۴ - پیغه مبهری خوا (ﷺ) نویژی جه نازه ی نه ده کرد له سه ر مردووی قهرزار :

عَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ : ((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَا يُصَلِّي عَلَى رَجُلٍ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ ...))^(۱۵).

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) نویژی جه نازه ی نه ده کرد له سه ر پیاوی مردو

نه گه ر قهرزار ببوايه ...

^(۱۳) صحیح البخاری رقم : (۲۲۸۷) و (۲۴۰۰) و صحیح مسلم رقم : (۱۵۶۴) .

^(۱۴) صحیح البخاری رقم : (۲۴۴۷) و صحیح مسلم رقم : (۲۵۷۹) .

^(۱۵) صحیح سنن أبی داود رقم : (۳۶۲۸) و صحیح سنن النسائي رقم : (۴۳۷۳) .

^(۱۶) صحیح سنن أبی داود رقم : (۳۳۴۳) و صحیح سنن النسائي رقم : (۱۹۶۲) .

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يُؤْتِي بِالرَّجُلِ الْمُتَوَفَّى عَلَيْهِ الدِّينَ فَيَقُولُ : «هَلْ تَرَكَ لَدَيْنِهِ مِنْ قِضَاءٍ ؟ فَإِنْ حَدَّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى عَلَيْهِ وَإِلَّا قَالَ لِلْمُسْلِمِينَ : صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ ...»^(١٦).

واته : پیغمبهری خوا (ﷺ) پیاوی مردوی قه رزاریان دهینا بۆ لای و نه ویش پرسیری دهکرد نایا هیچ پاره‌ی به جی میشتوو بۆ قه رزه‌کی ؟ جا نه‌گه‌ر پیی بووترایه نه‌نده‌ی به جی میشتوو که به‌شی قه رزه‌کی بکات نه‌وا نویژی جه‌نازه‌ی له سه‌ر ده‌کرد نه‌گینا به موسلمانانی ده‌فرموو : خوتان نویژ له سه‌ر هاوه‌له‌که‌تان بکه‌ن ...

وَعَنْ جَابِرٍ (رضي الله عنه) قَالَ : «مَاتَ رَجُلٌ فَعَسَلْنَاهُ وَكَفَّنَاهُ وَحَطَّطْنَاهُ وَوَضَعْنَاهُ لِرَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) حَيْثُ تَوَضَّعَ الْحَنَائِزُ عِنْدَ مَقَامِ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، ثُمَّ أَذْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِ فَحَاءَ مَعَنَا خُطْبَى ثُمَّ قَالَ : لَعَلَّ عَلَى صَاحِبِكُمْ دَيْنًا ؟ قَالُوا : نَعَمْ دِينَارَانِ ، فَتَخَلَّفَ ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِمَّنْ يُقَالُ لَهُ أَبُو قَتَادَةَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هُمَا عَلَيَّ ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ : هُمَا عَلَيْكَ وَفِي مَالِكَ وَالْمَيْتُ مِنْهُمَا بَرِيءٌ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ ، فَصَلَّى عَلَيْهِ ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) إِذَا لَقِيَ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ : مَا صَنَعْتَ الدِّينَارَيْنِ ؟ حَتَّى كَانَ آخِرَ ذَلِكَ قَالَ : قَدْ قَضَيْتُهُمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : الْآنَ حِينَ بَرَدَتْ عَلَيْهِ جِلْدُهُ»^(١٧).

واته : پیاویک مرد و نیمه‌ش شوردمان و کفن پۆش و بۆن خو‌شمان کرد و له‌و جیگایه‌دا دامان نا بۆ پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) که‌وا جه‌نازه‌ی تیدا داده‌نریت بۆ کردنی نویژی مردو له لای جیگای وه‌ستانی جبریل ، پاشان پیغمبه‌ری خوامان (ﷺ) ناگادار کرده‌وه بۆ نه‌وه‌ی نویژی جه‌نازه‌ی له سه‌ر بکات جا پیغمبه‌ری خوا (ﷺ) چهند مه‌نگاوێک له گه‌لماندا هات و نه‌جا فرمووی : له‌وانه‌یه‌ هاوه‌له‌ مردوو‌که‌تان قه‌رزی به سه‌ره‌وه‌ بییت ؟ ووتیان : به‌لێ دوو دینار قه‌رزاره ، بۆیه پیغمبه‌ر (ﷺ) خوی دوا

^(١٦) صحیح سنن الترمذی رقم : (١٠٧٠) .

^(١٧) رواه الحاكم : (٥٨ / ٢) والبيهقي : (٧٤ / ٦) وحسنه الألباني في صحيح الجامع الصغير

رقم : (٢٧٥٣) وأصله في صحيح البخاري رقم : (٢٢٨٩) وانظر : فتح الباري شرح صحيح البخاري

: (٤ / ٥٨٨ — ٥٩٠) .

خست و نه هات ، نهجا پیاویک که پیی دهوترا (أبو قتادة) ووتی : نهی پیغه مبهری خوا نه و دوو دیناره له سهر من ، جا بهرده وام پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهیفرموو : نه و دوو دیناره بژاردنی له سهر تویه و ده بیئت له پاره ی تو بدریتقه وه و مردووه که ش بن بهری به لئی ؟ ووتی : به لئی ، نهجا پیغه مبهری خوا (ﷺ) نویژی له سهر جه نازه که کرد ، وه بهرده وام پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه گه ر بگه شتبایه ت به (أبو قتادة) پیی دهیفرموو : دوو دیناره که چیان به سهر هات ؟ مه تاوه کو له دوا جاریاندا ووتی : نهی پیغه مبهری خوا بژاردوومن ، پیغه مبهری خواش (ﷺ) فرمووی : نا نیستا پیستی نه و مردووه فیئک بوویه وه .

قال الحافظ ابن حجر : (وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ : إِشْعَارٌ بِصُعُوبَةِ أَمْرِ الدِّينِ ، وَأَنَّهُ لَا يَتَّبِعِي تَحْمَلُهُ إِلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ) ^(١٨) .

واته : له م فرمووده یه وه ههست به وه ده کهیت که وا قه رز و قه رزاری چهند ناره حهت و قورسه ، وه نابیئت خوت بخه یته ژیر قه رزه وه نیللا له کانی زۆر پیویست و زه وریدا نه بیئت .

٥ — مردووی قه رزار له چاکه کانی قه رزه که ی بۆ ده دریتقه وه :

عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ دِينَارٌ أَوْ دِرْهَمٌ قُضِيَ مِنْ حَسَنَاتِهِ لَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ» ^(١٩) .

واته : هه که سیک بهریت و دیناریک یان دره میک قه رزی به سهر وه بیئت نه وا له چاکه کانی نه و قه رزه ی بۆ ده دریتقه وه ، له پۆژیکدا که دینار و دره م نییه .

٦ — مردووی قه رزار نه کهر شهیدیش بیئت ناچیتته ناو به هه شه وه تاوه کو

قه رزه که ی بۆ نه بژیردریت :

عَنْ ثَوْبَانَ (رضي الله عنه) مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ : «مَنْ فَارَقَ الرُّوحَ الْجَسَدَ وَهُوَ بَرِيءٌ مِنْ ثَلَاثٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ : مِنَ الْكِبَرِ وَالْعُلُولِ وَالذُّنُوبِ» ^(٢٠) .

^(١٨) فتح الباري شرح صحيح البخاري : (٤ / ٥٩٠) .

^(١٩) صحيح سنن ابن ماجه رقم : (٢٤١٤) .

واته : هر که سِيَك (پُوح و گيانی) جیابوویه وه له لاشه ی و بن بهری بوو له سنی شبت نهوا ده چیتته به ههشته وه : لیز زلسی و خۆ به زل زانین ، و دزی کردن له ده سته کوتی جهنگ پیش دابهش کردنی ، و قهرز .

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : ((نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ))^(۱۱).

واته : (پُوح و گيانی) ئیماندار په یوه ست و هه لواسراوه به و قهرزه وه که له سه ریته تاوه کو بۆی ده دریتته وه .

قال الصنعاني : (وَهَذَا الْحَدِيثُ مِنَ الدَّلَائِلِ عَلَى أَنَّهُ لَا يَزَالُ الْمَيِّتُ مُشْغُولًا بِدَيْنِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ ، فَفِيهِ حَثٌّ عَلَى التَّخَلُّصِ عَنْهُ قَبْلَ الْمَوْتِ ، وَأَنَّهُ أَهَمُّ الْحُقُوقِ ، وَإِذَا كَانَ هَذَا فِي الدِّينِ الْمَأْخُوذِ بِرِضَا صَاحِبِهِ فَكَيْفَ بِمَا أُخِذَ غَضَبًا وَنَهْبًا وَسَلْبًا؟)^(۱۲).

واته : ئەم قهرمووده یه به لگه یه له سه ر نه وه ی که به رده وام مردوو دوا ی مردنی خه ریکه و په یوه سته به قهرزه که یه وه ، بۆیه هاندانی تیدایه بو خو پزگار کردن له قهرز پیش مردن ، وه قهرزیش گرنگترین ماف و حقه ی خه لکه به سه ر مردوو وه ، جا نه گه ر نه مه بو پاره و مَالِيكَ بَيْتِ که به په زامه ندی خاوه نه کای به قهرز برا بیت .. ده بیت نه وه ی که به ده ست به سه را گرتن و به زۆرداری و به تالانی ده بریت چون بیت؟! .

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((يُعْتَقَرُ لِلشَّهِيدِ كُلِّ ذَنْبٍ إِلَّا الدِّينَ))^(۱۳).

واته : خوا له هه موو تاوانیک ی شهید خوش ده بیت ته نها له قهرز نه بیت .
و ی روایه : ((الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدِّينَ)).

واته : شهید بوون له پیناوی خوادا ده بیتته که فارهت و هوی سپینه وه ی هه موو تاوانیک ته نها قهرز نه بیت .

^(۱۱) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (۲۷۸۵) وصحيح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۱۲) .

^(۱۲) صحيح سنن الترمذي رقم : (۱۰۷۸) وصحيح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۱۳) .

^(۱۳) سبل السلام شرح بلوغ المرام : (۲ / ۹۲) .
^(۱۴) صحيح مسلم رقم : (۱۸۸۶) .

وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ (ع) قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) قَاعِدًا حَيْثُ تُوَضَّعُ الْجَنَائِزُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ قَبْلَ السَّمَاءِ ثُمَّ خَفَضَ بَصَرَهُ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ فَقَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ مَا أُنْزِلَ مِنْ التَّشْدِيدِ ! قَالَ : فَتَفَرَّقْنَا وَسَكَنَّا ، حَتَّى إِذَا كَانَ الْغَدُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ فَقُلْنَا : مَا التَّشْدِيدُ الَّذِي نُزِّلَ فِي الدِّينِ ؟ قَالَ : ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ قُتِلَ رَجُلٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ عَاشَ ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ عَاشَ ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ)) (١٤).

وفي رواية : ((سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أُنْزِلَ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الدِّينِ ؟ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيِيَ ، ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أَحْيِيَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ)) (١٥).

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) له و جیگایه دا دانیشتبوو که وا جه نازه ی تیدا داده نریت ، نهجا سهری به رز کرده وه به ره و ناسمان نهجا چاوی به ره و زه وی نرم کرده وه و دهستی خسته سهر تیولی (نیوچاوانی) و پاشان ووتی : پاکی و بی گدی یو خوا له هه موو که م و کوپی به ک .. نه وه چی دابه زیوه له تووندی و ناپه حه تی ! نهجا نيمه ش هه ستاین و بی دهنگ بووین ، جا که به یانی هات پرسیارم کرد له پیغه مبهری خوا (ﷺ) و ووتمان : نه و تووندی و ناپه حه تی به چی بوو که دابه زی ؟ قه رموی : سه بارهت به قه رز بوو ، سویند به و که سه ی که گیانی منی به دهسته نه گهر پیاویک له پیناوی خوادا بکوژریت ، و نهجا زیندوو بیته وه و نهجا بکوژریت ، نهجا زیندوو بیته وه و نهجا بکوژریت به لام قه رزی به سهر وه بیت نه و ناچیتته ناو به هه شته وه هه تاوه کو قه رزه که ی بو ده دریتته وه .

وَعَنْ سَعْدِ بْنِ الْأَطُولِ (ع) أَنَّ أَخَاهُ مَاتَ وَتَرَكَ ثَلَاثِمِائَةَ دِرْهَمٍ وَتَرَكَ عِيَالًا فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْفِقَهَا عَلَى عِيَالِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : ((إِنَّ أَخَاكَ مُحْتَبَسٌ بِدَيْنِهِ فَأَقْضِ عَنْهُ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَدَيْتُ عَنْهُ إِلَّا دِينَارَيْنِ ادْعُهُمَا امْرَأَةً وَلَيْسَ لَهَا يَتِيمَةٌ ، قَالَ : فَأَعْطِهَا فَإِنَّهَا مُحِقَّةٌ)) (١٦).

(١٤) صحيح الترغيب والترهيب رقم : (١٨٠٤) .

(١٥) صحيح سنن النسائي رقم : (٤٦٨٤) وصحيح الجامع الصغير رقم : (٣٦٠٠) .

(١٦) صحيح سنن ابن ماجه رقم : (٢٤٢٣) .

واته : براكه م مرد و سئ سهد (٢٠٠) درهمی به میراتی و خیزانیکی به جیهیشت ،
منیش ویستم نه و پارهیه بدهم به شتومهك و پيداویستی پی بکرم بق خیزانه کی ،
پیغه مبریش (ع) فرموی : براكه ت به ند کراوه به هوی قه رزه که به وه بویه
قه رزه کی بده ره وه ، و وتم : نهی پیغه مبرری خوا هه مو قه رزه که م بق دایه وه ته نها
دوو دینار نه بیت که وا نافرته تیک داخواری دهکات و به لگشی نییه ، فرموی :
بیده ری چونکه نه وله سه رحه قه و راست دهکات .

قال الحافظ ابن عبد البر : (وفي حديث هذا الباب معانٍ من الفقه :
... ومنها أن المرء يُحبسُ عن الجنة من أجل دينه حتى يقع القصاص .
ومنها أن القضاء عن الميت بعده في الدنيا ينفع الميت في الآخرة .
ومنها أن الميت إنما يُحبسُ عن الجنة بدينه : إذا كان له وفاء ولم يوص
به ولم يشهد عليه ، والوصية بالدين فرضٌ عند الجميع إذا لم يكن عليه يثقة ، فإذا
لم يوص به كان عاصياً وبعضياته ذلك يُحبس عن الجنة والله أعلم ...
وقد تكلمنا على هذا الدين هذا الذي يُحبس به صاحبه عن الجنة ، والله أعلم هو
الذي قد ترك له وفاء ولم يوص به أو قدر على الأداء فلم يؤده أو أدانه في غير حق
أو في سرف أو في سفه ومات ولم يؤده ، وأما من أدان في حق واجب لشفقة
أو عُسر ومات ولم يترك وفاء فإن الله لا يحبسُ به عن الجنة إن شاء الله لأن على
السلطان فرضاً أن يؤدي عنه دينه إما من جملة الصدقات أو من سهم الغارمين أو من
الفيء الراجع على المسلمين من صنوف الفيء) (٢٧) .

* په نا گرتن به خوای که وره له قه رزو قه رزاری :

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رضي الله عنه) أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَثِيرًا مَا يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ
الدُّعَوَاتِ : ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْحَبْنِ وَضَلَعِ
الَّذِينَ وَغَلَبَ الرَّجَالُ)) (٢٨) .

(٢٧) التمهيد : (٢٣ / ٢٣٨ - ٢٣٩) ، وانظر : تفسير القرطبي : (٤ / ٢٧٤) .

(٢٨) صحيح البخاري رقم : (٦٣٦٩) ومسنَد الإمام أحمد رقم : (١٣٦٥٠) واللفظ له .

واته : من زور جارتک ده مبیست پیغه مبهری خوا (ﷺ) بهم دوعایانه ده پاراپیه وه :
خوایه من په نات پی ده گرم له غه مباری و ناره حتی و بین توانایی و ته مبهلی و په زلی
و ترستوکی و قورسی قه رز و زال بوونی پیاوان .

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ (رضی الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) كَانَ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ
الْكَلِمَاتِ : ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ ...))^(٢٩).

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) بهم ووشانه ده پاراپیه وه و دوعای ده کرد و
ده یفرموو : خوایه من په نات پی ده گرم له زال بوونی قه رز به سهرمه وه ...

هوئی نه مهش له م فرمووده یی خواره وه دا باس کراوه :
عَنْ عَائِشَةَ (رضی الله عنها) قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَكْثَرَ مَا يَتَعَوَّذُ مِنَ الْمَغْرَمِ وَالْمَأْتَمِ ،
قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَكْثَرَ مَا تَتَعَوَّذُ مِنَ الْمَغْرَمِ ؟ قَالَ : ((إِنَّهُ مِنْ غَرَمٍ حَدَّثَ فَكَذَبَ
وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ))^(٣٠).

واته : پیغه مبهری خوا (ﷺ) زور جارتک په نای ده گرت به خوا له قه رزاری و
تاوانباری ، منیش ووتم : نهی پیغه مبهری خوا نه وه له بهر چی زور جارتک په نای
ده گرت به خوا له قه رزاری ؟ فرمووی : چوتکه هر که سیک قه رزار بوو نه گهر قسه ی
کرد درو ده کات و نه گهر و وعد و په یمانیشی بدات ده یشکینیت .

قال الحافظ ابن حجر : (قَالَ الْمُهَلَّبُ : يُسْتَفَادُ مِنْ هَذَا الْحَدِيثِ : سَدَ الذَّرَائِعِ ؛
لِأَنَّهُ (ﷺ) اسْتَعَاذَ مِنَ الدَّيْنِ ، لِأَنَّهُ فِي الْغَالِبِ ذَرْبَةٌ إِلَى الْكَذِبِ فِي الْحَدِيثِ وَالْخُلْفِ فِي
الْوَعْدِ مَعَ مَا لِصَاحِبِ الدَّيْنِ عَلَيْهِ مِنَ الْمَقَالِ اهـ .

وَيَحْتَمَلُ أَنْ يُرَادَ بِالِاسْتِعَاذَةِ مِنَ الدَّيْنِ الْإِسْتِعَاذَةُ مِنَ الْإِحْتِيَاجِ إِلَيْهِ حَتَّى لَا يَقَعَ فِي هَذِهِ
الْعَوَائِلِ ، أَوْ مِنْ عَدَمِ الْقُدْرَةِ عَلَى وَقَائِهِ حَتَّى لَا تَبْقَى تَبِعَتُهُ ...

ثُمَّ رَأَيْتُ فِي "حَاشِيَةِ ابْنِ الْمُنِيرِ" : لَا تَنَاقُضَ بَيْنَ الْإِسْتِعَاذَةِ مِنَ الدَّيْنِ وَجَوَازِ الْإِسْتِدَانَةِ
لِأَنَّ الَّذِي أُسْتَعِيدَ مِنْهُ غَوَائِلُ الدَّيْنِ ، فَمَنْ أَدَانَ وَسَلِمَ مِنْهَا فَقَدْ أَعَاذَهُ اللَّهُ وَفَعَلَ جَائِزًا ...

^(٢٩) صحيح سنن النسائي رقم : (٥٤٨٨) وصحيح الجامع الصغير رقم : (١٢٩٦) .

^(٣٠) صحيح البخاري رقم : (٢٣٩٧) .

وقال أيضاً : قَالَ ابْنُ الْمُنِيرِ : أَنَّ الدِّينَ لَا يُحِلُّ بِالْذِّينِ ، وَأَنَّ الْإِسْتِعَاذَةَ مِنْهُ لَيْسَتْ لِذَاتِهِ بَلْ لِمَا يُخْشَى مِنْ غَوَائِلِهِ^(٣١) .

^(٣١) فتح الباري : (٥ / ٧٧) ، فائدة : ذكر الإمام القرطبي أمثلة على غوائل الدين قائلا : (قال النبي ﷺ) : ((الدِّينُ شَيْنٌ الذِّينُ)) ورُوي عنه أنه قال : ((الدِّينُ هَمٌّ بِاللَّيْلِ وَمَنْزَلَةٌ بِالنَّهَارِ)) قال علماؤنا : وإنما كان شيناً ومَنْزَلَةً لما فيه من شغل القلب والبال والهمُّ اللازم في قضائه والتخلُّل للغريم عند لقائه وتحمل مُشْتَبِهٍ بالتأخير إلى حين أو انه وربما يبعدُ من نفسه القضاء فيخلف أو يحدثُ الغريم بسببه فيكذبُ أو يحلف له فيحنت ذلك ، ولهذا عليه السلام كان يتعوذ من المأثمِ والمغرمِ وهو الدِّينُ قبل له : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَكْثَرَ مَا تَتَعَوَّذُ مِنَ الْمَغْرَمِ ؟ فقال : ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)) ، وأيضاً فربما قد مات ولم يقضِ الدِّينَ فيرتهن به كما قال عليه السلام : ((نسمة المؤمن مرتبهة في قبره بدينه حتى يُقضى عنه)) ، وكل هذه الأسباب مشاتن في الدِّينِ تُنْهَبُ جَمَالُهُ وتُنْقَصُ كَمَالُهُ ، والله اعلم) تفسير القرطبي : (٤١٧ / ٣) .

تخريج الأحاديث التي ذكرها الإمام القرطبي في قوله هذا :

أ / ((الدِّينُ شَيْنٌ الذِّينُ)) حديثٌ موضوع [سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة رقم : (٤٧٢) ، وضعيف الجامع الصغير رقم : (٣٠٣٢)] .

ب / ((الدِّينُ هَمٌّ بِاللَّيْلِ وَمَنْزَلَةٌ بِالنَّهَارِ)) حديثٌ ضعيف جداً [سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة رقم : (٣٦١٩) ، وضعيف الجامع الصغير رقم : (٣٠٣٣)] .

ج / ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)) حديثٌ صحيح أخرجه البخاري رقم : (٢٣٩٧) .

د / ((نسمة المؤمن مرتبهة في قبره بدينه حتى يُقضى عنه)) حديثٌ صحيح أورده الإمام القرطبي بمعناه وأصله ((نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلِّقَةٌ بِدِينِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ)) [صحيح سنن الترمذي رقم : (١٠٧٨) وصحيح سنن ابن ماجه رقم : (٢٤١٣)] ، أما الحديث بلفظ : ((إِنَّ صَاحِبَ الدِّينِ مُرْتَبِنٌ فِي قَبْرِهِ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دِينُهُ)) فضعيف جداً [ضعيف الترغيب والترهيب رقم : (١١٣٦) ، وانظر : سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة رقم : (٥٥٧ / ٣)] .

تنبيه : ذكرتُ قول القرطبي هذا لفائدتين اثنتين هما :

١ - الاستئناس بما ذكره من غوائل الدين وآفاته التي صحت بها الأحاديث.

٢ - التنبيه على ما ذكره من الأحاديث الضعيفة ، إذ لا يجوز الاستدلال بالضعيف ولا بحوز ذكره إلا مع بيان ضعفه كما تقرر عند المحققين.

واته : له م فهرموده وه سودیتک ده بینین که بریتیه له بنه مای (گرتنی پینگاکان و هۆکاره کانی به ره و تاوان چوون / سد الذرائع) چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) په نای به خوا گرتووه له قه رز له به ره شه وهی زۆر جارێک قه رز پینگا و هۆیه که بۆ درز کردن له قسه کردن و به جینه هیتانی وه عد و په یماندا له گال شه وهی که خارهن قه رزه که قسهی سواره به سهریه وه ، وه له وانیه مه به ست به په نا گرتن له قه رز بریتیه بیت له په نا گرتن له پیویستی بوون به قه رز تاوه کو نه که ویته ناو نه م سهرته نجامه خراپانه وه یان له وانیه بریتیه بیت له په نا گرتن له بی توانا بوون له سهر قه رزدانه وه تاوه کو به رپر سیاریتی به سهر وه نه میتیت ...

نه نجا له "حاشیه بن السمنیر" دا بینیم نووسرابوو : هیچ تیبه لچوون و پیچه وانه بوونیک نه یه له نیتوان (په نا گرتن له قه رز) و (دروستی قه رزکردن) چونکه شه وهی که په نای لسی گیراوه بریتیه له سهرته نجامه خراپ و ناهه مواره کانی قه رز ، جا هه ر که سیک قه رز بکات و سه لامهت و پارێزراو بیت له و سهرته نجامه خراپ و ناهه موارانهی قه رزکردن شه وخوا په نای ده دات و کرده وهیه کی دروستی نه نجامداوه .

* دوعا کردن بۆ قه رزدانه وه :

عن أبي هريرة (رضي الله عنه) عن النبي (ﷺ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ : ((اللَّهُمَّ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ ... اقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ ...))^(٢٢).

واته : پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نه گه ر برۆشتبایه ته سهر جینگای خه وتنی دوعای ده کرد و ده یفه رموو : ... خوابه قه رزم بۆ ببژیره ...

عن عيسى (رضي الله عنه) أَنَّهُ مَكَاتِبًا جَاءَهُ فَقَالَ : إِنِّي قَدْ عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي فَأَعْنِي ، قَالَ : أَلَا تَحْسَبُ كَلِمَاتِ عُلَمَائِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلٍ صَبْرٍ دَبَّتْ أَدَاةُ اللَّهِ نَسْتَ؟ قَالُوا : ((اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَنْ سُؤَالِكَ))^(٢٣).

^(٢٢) صحیح سنن آسی داود رقم : (٥٠٥١) .

^(٢٣) صحیح سنن ترمذی رقم : (٣٥٦٣) و صحیح الترغیب والترهیب رقم : (١٨٢٠) ، و سلسله

الأحادیث المصححة رقم : (٢٦٦)

واته : کۆيله يه ک که له گه ل خاوه نه کهیدا گری بهندی خۆپزگار کردنی به سنبوو (عقد السمکاتة) هات بۆ لای پێشه وای ئیمانداران (عليه السلام) و ووتی : من له توانامدا نییه پاره که بدهم به خاوه نه کهم بۆیه هاوکاریم بکه ، نه ویش فهرمووی : ئایا چه ئه وشه یه کت فێرنه کهم - که پێغه مبه ری خوا (ﷺ) منی پێ فێرکدبوو - که وا نه گه ر به نه ندازه ی (شاخی سه بیر) قهرزت به سه ره وه بیته ئه وا خوا بۆتی بداته وه ، بلی : ((اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَنْ سُؤَالِكَ)).

واته : خواجه به حه لال قایلیم بکه به رامبه ر به حه رامه کانت ، وه ده وه مه ندیم بکه له نیعمه ت و چاکه کانت به رامبه ر به جگه له خۆت .

* فهرمان کردن به قهرزدانه وه :

قهرز نه مانه ته و ده بیته پیاوی قهرزار بیباته وه بۆ خاوه نه که ی له کاتی دیاری کراوی خۆیدا نه گه ر کاتی بردنه وه ی بۆ دیاری کرابوو یان هه ر کاتیگ توانای مه بوو بیباته وه نه وا پێویسته دوا ی نه خات بۆ نه وه ی نه بیته به خیانه تکار یان سته م کار .
خوای په ره ردگار فهرموویه تی : ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ [النساء] .

واته : خوا فهرمانتان پێ ده کات به وه ی که نه مانه ته کان بده نه وه و بیگێر نه وه بۆ خاوه نه کانیان .

جا نه گه ر نه ندازه یه ک (مه بله غیک) پاره به قهرز بیات نه وا ده بیته نه مانه تیگ له گه ردنیدا و ده بیته خیانه تکار نه بیته و له کاتی دیاری کراوی خۆیدا بیباته وه بۆ خاوه نه که ی نه گینا نه م فهرمووده یه ی به سه ردا جی به جی ده بیته که پێغه مبه ری خوا (ﷺ) سه باره ت به قهرزار فهرموویه تی : ((إِنَّهُ مَنْ غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَّبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).

واته : هه ر که سێگ قهرزار بوو نه گه ر قسه ی کرد درۆ ده کات و نه گه ر وه عد و په یمانیش بدات ده یشکینیت .

له بهر نه مه قهرز و قهرزاری موسلمان به ره و نه وه ده بات که سیفه ته ناپاکه کانی مونا فیق و دوو پوره کان له کردار و گوشتاریدا په نگبداته وه چونکه پێغه مبه ری خوا (ﷺ)

قه رموویه تی : ((آیةُ الْمُتَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ))^(۳۳).

واته : نیشانه و سیفه تی مونا فیق و دوو پرو سیانه : نه گه ر قسه ی کرد درو ده کات ، وه نه گه ر وه عد و په یمان و به لّین بدات ده یشکینیت و نایباته سهر ، وه نه گه ر نه مانه تی خرایه ژیر ده ست خیانه ت ده کات .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : ((لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أَحَدِ ذَهَبًا مَا يَسْرُنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ ، إِلَّا شَيْءٌ أَرْضِدُهُ لِلدِّينِ))^(۳۴).

واته : نه گه ر به نه ندازه ی کتوی (نوحه) زیر و نالتونم مه بوایه پیمخوش نه بوو سنی پوژی به سهر دا برؤیشتبایه و هیچی لیبمایه ته وه ، نیلا شتیک نه بیت که مه لیبگرم بو قه رزدانه وه .

قال الحافظ : (وَفِيهِ الْإِهْتِمَامُ بِأَمْرِ وَفَاءِ الدِّينِ ، وَمَا كَانَ عَلَيْهِ (ﷺ) مِنَ الزُّهَادَةِ فِي الدُّنْيَا)^(۳۵).

واته : نه م قه رمووده یه گرنگی دانی تیدایه به بواری وه فاداری و دانه وه ی قه رز ، وه نه وه ی که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له سهری بووه له دونیا نه ویستن و پشت مه لکردن له دونیا .

* قه رزدانه وه به چاکه (حُسْنُ الْقَضَاءِ) :

سوننه ت وایه به چاکی قه رز بدریقه وه به وه ی که زیاتر بیت له نه ندازه ی قه رزه که یان به وه ی که جوړتیکی چاکتر بداته وه به خاوه ن قه رزه که ، به لام نه گه ر نه مه به مه رج گیرابیت له پیشه وه نه وا ده بیت به ریا :

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضی الله عنه) قَالَ : ((كَانَ لِي عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) دَيْنٌ فَقَضَانِي وَزَادَنِي))^(۳۶).

^(۳۳) صحیح البخاری رقم : (۳۳) و صحیح مسلم رقم : (۵۹) .

^(۳۴) صحیح البخاری رقم : (۲۳۸۹) و صحیح مسلم رقم : (۲۳۴۹) .

^(۳۵) فتح الباری شرح صحیح البخاری : (۷۰ / ۵) .

فرموده تی : ((آیةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا اتَّعَسَ خَانَ))^(۳۳).

واته : نیشانه و سیفه تی مونافیق و دووړو سیانه : نه گه ر قسه ی کرد درو ده کات ، وه نه گه ر وه عد و په یمان و به لاین بدات ده یشکینیت و نایبانه سر ، وه نه گه ر نه مانه تی خرایه ژیر ده ست خیانه ت ده کات .

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : ((لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أَحَدِ ذَهَبًا مَا يَسُرُّنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ ، إِلَّا شَيْءٌ أَرْضِدُهُ لِدَيْنٍ))^(۳۴).

واته : نه گه ر به نه ندازه ی کتوی (نوحه) ژیر و نالتونم هه بویه پتمخوش نه بوو سنی پوځی به سر دا برؤیشتبایه و هیچی لیبمایه ته وه ، نیلا شتیک نه بیت که هه لیبگرم بو قه رزدانه وه .

قال السَّحَافُ : (وَفِيهِ الْاِئْتِمَامُ بِأَمْرِ وَقَاءِ الدَّيْنِ ، وَمَا كَانَ عَلَيْهِ (ﷺ) مِنَ الزُّهَادَةِ فِي الدُّنْيَا))^(۳۵).

واته : نام فرموده به گرنکی دانی تیدایه به بوازی وه فاداری و دانه وه ی قه رز ، وه نه وه ی که پیغمبری خوا (ﷺ) له ساری بووه له دنیا نه ویستن و پشت هه لکردن له دنیا .

* قه رزدانه وه به چاکه (حَسَنُ الْقِضَاءِ) :

سوننه ت وایه به چاکي قه رز بدریقه وه به وه ی که زیاتر بیت له نه ندازه ی قه رزه که یان به وه ی که جورکی چاکتر بدانه وه به خاوه ن قه رزه که ، به لام نه گه ر نه مه به مه رج گیرابیت له پیشه وه نه وا ده بیت به ربیا :

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ : ((كَانَ لِي عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) دَيْنٌ فَقَضَاهُ وَزَادَنِي))^(۳۶).

^(۳۳) صحیح البخاری رقم : (۲۳) و صحیح مسلم رقم : (۵۹) .

^(۳۴) صحیح البخاری رقم : (۲۳۸۹) و صحیح مسلم رقم : (۲۳۴۹) .

^(۳۵) فتح الباری شرح صحیح البخاری : (۷۰ / ۵) .

واته : قه رزم به لای پیغه مبه ره وه بوو (ﷺ) جا قه رزه که ی دامه وه و زیاتریشی پی دام .

وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ (رضی الله عنه) قَالَ : «اسْتَسْلَفَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بَكْرًا ، فَجَاءَهُ إِبِلٌ مِنَ الصَّدَقَةِ فَأَمَرَنِي أَنْ أَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ ، فَقُلْتُ : لَمْ أَجِدْ فِي الْإِبِلِ إِلَّا جَمَلًا خِيَارًا رَبَاعِيًا ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : أَعْطِهِ إِيَّاهُ فَإِنَّ خِيَارَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً» (۳۷).

واته : پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ووشتریکی پیگه یشتوی قه رز کرد ، پاشان ووشتری صه ده قه ی بۆ هات و دوا ی نه وه فره مان ی پیکردم که ووشتریکی پیگه یشتوو بده مه وه به خاوه نه که ی ، ووتم : له ناو ووشتره کاند ا هیچم نه بینی به وه جگه له ووشتری چاک و چوار ساله نه بیت ، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی : یه کیك له وان ی بده ری چونکه باشتربینی خه لك نه و که سه یه که قه رز به باشتربین و چاکترین شیوه ده داته وه .

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) قَالَ : «كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) مِنْ مِّنَ الْإِبِلِ فَجَاءَهُ يَتَقَضَاهُ فَقَالَ : أَعْطُوهُ ، فَطَلَبُوا مِنْهُ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ إِلَّا سِنًا فَوْقَهَا ، فَقَالَ : أَعْطُوهُ ، فَقَالَ : أَوْفَيْتَنِي أَوْفَى اللَّهِ بِكَ ، قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : إِنْ خِيَارَكُمُ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً» (۳۸).

واته : پیاویك ووشتریکی ته مه ن دیاریکراوی له لای پیغه مبه ر (ﷺ) بوو به قه رز جا هات بۆ لای داوا ی قه رزه که بی لی بکاته وه ، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی : بیده نه وه پی ی ، صه حابه کانیش گه ران به دوا ی نه و ته مه نه دا ده ستیان نه که وت ئیلا ته مه نیکی به ره و سه روتری نه بیت ، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی : یه کیك له وان ی پی بده ن ، نه ویش وتی : به باشی قه رزه که ت پی دامه وه خوا به باشه پاداشتت بداته وه ، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی : باشتربینتان نه و که سه یه که قه رز به باشتربین و چاکترین شیوه ده داته وه .

قال النووي : (وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ : جَوَازُ الْإِقْتِرَاضِ وَالِاسْتِدَاةِ ، وَإِنَّمَا اقْتَرَضَ النَّبِيُّ (ﷺ)

(۳۶) صحيح البخاري رقم : (۲۳۹۴) وصحيح مسلم رقم : (۶۱۵) .

(۳۷) صحيح البخاري رقم : (۲۳۹۳) وصحيح مسلم رقم : (۱۶۰۰) وصحيح أبي داود رقم : (۳۳۴۸) واللفظ له .

(۳۸) صحيح البخاري رقم : (۲۳۹۳) وصحيح مسلم رقم : (۱۶۰۰) واللفظ للبخاري .

لِلْحَاجَةِ ، وَكَانَ (ﷺ) يَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ مِنَ الْمَغْرَمِ ، وَهُوَ الدَّيْنُ ...
 وَفِيهِ : أَنَّهُ يُسْتَحَبُّ لِمَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ مِنْ قَرْضٍ وَغَيْرِهِ أَنْ يَرُدَّ أَجْرَهُ مِنَ الَّذِي عَلَيْهِ ، وَهَذَا
 مِنَ السُّنَّةِ وَمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ ، وَلَيْسَ هُوَ مِنْ قَرْضٍ جَرَّ مَنَفَعَةً فَإِنَّهُ مَنْهِيٌّ عَنْهُ ؛ لِأَنَّ الْمَنْهِيَّ عَنْهُ
 مَا كَانَ مَشْرُوطًا فِي عَقْدِ الْقَرْضِ ، وَمَذْهَبُنَا أَنَّهُ يُسْتَحَبُّ الزِّيَادَةُ فِي الْأَدَاءِ عَمَّا عَلَيْهِ ، وَيَجُوزُ
 لِلْمُقْرِضِ أَخْذَهَا سَوَاءً زَادَ فِي الصَّفَةِ أَوْ فِي الْعَدَدِ بَأَنْ أَقْرَضَهُ عَشْرَةَ فَأَعْطَاهُ أَحَدَ عَشَرَ ...
 وَحُجَّةُ أَصْحَابِنَا عُمُومُ قَوْلِهِ (ﷺ) : "خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً" (٣٩).

واته : له سوده کانی نه م فرموده وه :

- قه رز کردن دروسته ، به لام پیغامبری خوا (ﷺ) له بهر پیوستی قه رزی
 کردوه چونکه پیغامبر (ﷺ) په نای ده گرت به خوا له قه رزاری .
 - سوننه ته بو نه و که سہی که قه رزی به سهره وه به که و له وه باشتر و چاکتر
 بگیریته وه بو خاوه نه که ی که له سهریته ی ، وه نه مہش به شیکه له سوننه ت و
 په وشته جوان و پیروزه کان ، وه له بابہ تی (هه ر قه رزیک سودیک بینیت ریبایه) نی به
 چونکه نه مہ قه ده غه کراوه و پیئی پی نه دراوه ، چونکه نه وه ی که قه ده غه کراوه و
 پیئی پی نه دراوه بریتی به له وه ی که به مہ رج ده گیریته له (عه قدی) قه رزه که دا ، وه
 بوچوونی نی مہش وایه که سوننه ته له کانی قه رزدانه وه دا زیاتر بدریته وه له وه ی که له
 سهریته ی ، وه دروستیش به بو خاوه ن قه رزه که نه و زیاده یه وه ریگریته ، جا زیاده که له
 جور و شیوه ی شته که دا بیت یان له ژماره دا بیت هه ر وه کویک وایه له بهر گشتیتی
 فرموده که ی پیغامبر (ﷺ) که فرمودیته ی : باشترینتان نه و که سہی به که قه رز به
 باشترین و چاکترین شیوه ده داته وه .

وقال السَّحَافُ ابن حجر : (وَفِيهِ : أَنَّ مَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ لَا يَنْبَغِي لَهُ مُجَافَاةُ صَاحِبِ الْحَقِّ
 ... وَفِيهِ جَوَازُ وَقَاءِ مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنَ الْمِثْلِ الْمُقْتَرَضِ إِذَا لَمْ تَقَعْ شَرْطِيَّةُ ذَلِكَ فِي الْعَقْدِ
فَيَحْرُمُ حِينَئِذٍ اتِّفَاقًا ...) (١٠).

(٣٩) شرح صحيح مسلم : (٦ / ١١٦) .

(١٠) فتح الباري شرح صحيح البخاري : (٥ / ٧٢ - ٧٣) .

واته : نهم فرموده نه وه ده گه به نیت که : هر که سیتک قهرزی به سهره وه بسو
نه وا نابیت ووشک و رهق بیت له گه ل خاوهن حه قدا ...

وه قهرزدانه وه دروسته به شتیکی باشتر و چاکتر له وهی که به قهرز براوه نه گهر
نه مه به مهرج نه گیرابیت له سهره تای مامه له که وه نه گینا نه و کاته حه رام ده بیت به
کوپای زانایان .

* زیگیری کاتی قهرزدانه وه :

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَيْعَةَ (رضی الله عنه) أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) اسْتَسْلَفَ مِنْهُ حِينَ غَزَا حُنَيْنًا ثَلَاثِينَ أَوْ
أَرْبَعِينَ أَلْفًا فَلَمَّا قَدِمَ قِضَاءَهَا إِيَّاهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ : «بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ إِنَّمَا
جَزَاءُ السَّلَفِ الْوَفَاءُ وَالْحَمْدُ» (۱۱).

واته : پیغمبری خوا (ﷺ) له کاتی (غزای حونهین) دا سی یان چل هزاری لی
به قهرز برد ، پاشان کاتیک گه پایه وه قهرزه که ی دایه وه به خاوه نه که ی و نهجا پی
روت : خوا به ره که ت بخانه ناو مال و مندالتیه وه و به راستی پاداشتی قهرز نه نها
بریتی به له دانه وه ی و سوپاس کردن .

* داوا کردنه وهی قهرز به چاکه (حُسْنُ الْمُطَالَبَةِ) :

عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَعَائِشَةَ (رضی الله عنهما) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : «مَنْ طَلَبَ حَقًّا فَلْيَطْلُبْهُ فِي
عَفَافٍ وَافٍ أَوْ غَيْرِ وَافٍ» (۱۲).

واته : هر که سیتک داوای حه قتیکی خوئی کرده وه نه وا با داوای بکاته وه به
جوانی و پاکی و حه لالی : به ته وای دایه وه یان به ناته وای .

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ لِصَاحِبِ الْحَقِّ : «خُذْ حَقَّكَ فِي
عَفَافٍ وَافٍ أَوْ غَيْرِ وَافٍ» (۱۳).

واته : پیغمبری خوا (ﷺ) به خاوهن حه قی فرمود : حه قه که ت بیه ره وه به
پاکی و حه لالی : ته وای وای یان ناته وای وای .

(۱۱) صحیح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۲۴) و صحیح الترغیب والترهیب رقم : (۱۷۵۷) .

(۱۲) صحیح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۲۲) .

(۱۳) صحیح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۲۱) .

که واته : نه گهر قهرزاره که خیانه تکار بوو نه واده بیټ خاوهن قهرزه که نه نه
حه قه که ی خوی بیاته وه ﴿نه واور بوو یان ناته واور بوو﴾ ، به لام نابیت نه ویش خیانه ت
له و قهرز کویر و سفله یه بکات چونکه پیغه مبری خوا (ﷺ) قهرموویه تی : «أَدُّ الْأَمَانَةَ
إِلَى مَنْ أَتَمَّنَكَ ، وَلَا تُخْنُ مِنْ خَائِكَ»^(۱۱۱) .

واته : نه و نه مانه تی که له لاته پیده ره وه به خاوه نه که ی ، وه خیانه ت له
که سیکیش مه که که خیانه تی لی کردوویت .

* گواستنه وه ی قهرز بوو سهر که سیکی تر (الحوالة) :

الحوالة : هي (نَقَلَ الدَّيْنِ مِنْ ذِمَّةٍ إِلَى ذِمَّةٍ)^(۱۱۲) .

گواستنه وه ی قهرز : بریتی یه له گواستنه وه ی قهرز له گهردنی که سیکه وه بوو
سهر گهردنی که سیکی تر .

نه گهر قهرزت به لای که سیکه وه مه بوو .. نه ویش قهرزی به لای که سیکی تر وه
مه بوو .. وه له کاتی داوا کردنه وه ی قهرزه که تدا ووتی برزو قهرزه که ت له لای (فلانه
که س) وهر بگره وه چونکه منیش قهرزم له لایه تی : نه و نه گهر نه و (فلانه که س) به
توانا و ده ست پویش توو بوو .. وه قهرز کویر و پاره خور نه بوو ده بیټ بریټ داوای
قهرزه که ت له و (فلانه که س) به بکه یته وه و قهرزه که ت ده گوازیته وه بوو لای نه و .
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : «مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ ، فَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ
عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ»^(۱۱۳) .

واته : دوا خستنی بردنه وه ی قهرز له لایه ن که سیکه وه که ده سنی بچیټ و
بتوانیت قهرزه که بداته وه سته م و زولمه ، وه نه گهر قهرزی به کیټ له نیوه
گواسترایه وه بوو سهر که سیکی به توانا و ده ست پویش توو نه و با قهرزه که ی
بگویریتنه وه .

^(۱۱۱) فتح سنن أبي داود رقم : (۳۵۳۵) وصحيح سنن الترمذي رقم : (۱۲۶۴) .

^(۱۱۲) انظر : فتح الباري : (۴ / ۵۸۵) ونفقة السنة : (۳ / ۲۲۴ - ۲۲۵) .

^(۱۱۳) صحيح البخاري رقم : (۲۲۸۷) وصحيح مسلم رقم : (۱۵۶۴) .

* بردنی پاره ی خه لك به نیه تی دانه وه ی یان خواردنی :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ : ((مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ))^(١٧).

واته : هه ر كه سیک پاره و مالی خه لك بیات به نیه ت و مه به سستی دانه وه ی نه وا خوی گوره بوی ده داته وه ، وه هه ر كه سیکیش پاره و مالی خه لك بیات به نیه ت و مه به سستی نه دانه وه ی نه وا خوی گوره له ناوی ده بات .

زانایان فهرموویانه مه به ست به وه ی كه خوی گوره بوی ده داته وه بریتی به له دووشت :

- خوی په روه ردگار کاری بۆ ئاسان ده کات و بهر ده کات ده خاته ناوئیش و کاری وه تا وه کو بتوانیت قه رزه كه بداته وه .

- نه گه ر مرد و قه رزه که ی به سه ر مایه وه به هوی نه داری و ده ست کورتی به وه نه وا خوی گوره خوی بوی ده بژیتریت به وه ی كه نه وه نده پاداشتی خاوه ن قه رزه كه ده داته وه تا وه کو پازی ده بییت .

هه روه ها فهرموویانه مه به ست به وه ی كه خوی گوره له ناوی ده بات بریتی به له دووشت :

- یان له ناو بردنه که ی له دونیادا ده بییت ، به وه ی كه بژیوی یان خوی له ناو بیات .
- وه یان له ناو بردنه که ی له دواپوژدا ده بییت به وه ی كه سزای بدات و تۆله ی خاوه ن قه رزه که ی لیبسینیته وه .

قال الحافظ : (... نَطَقَ الْحَدِيثُ بِأَنَّ اللَّهَ يُؤَدِّي عَنْهُ إِثْمًا بِأَنْ يَفْتَحَ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا ، وَإِثْمًا بِأَنْ يَتَكْفَلَ عَنْهُ فِي الْآخِرَةِ ...

قَوْلُهُ : "أَثْلَفَهُ اللَّهُ" : ظَاهِرُهُ أَنَّ الْإِثْلَافَ يَقَعُ لَهُ فِي الدُّنْيَا وَذَلِكَ فِي مَعَاشِهِ أَوْ فِي نَفْسِهِ ... وَقِيلَ الْمُرَادُ بِالْإِثْلَافِ عَذَابُ الْآخِرَةِ .

قَالَ ابْنُ بَطَّالٍ : فِيهِ الْحُضُّ عَلَى تَرْكِ اسْتِكْمَالِ أَمْوَالِ النَّاسِ وَالتَّرْغِيبُ فِي حُسْنِ الثَّادِيَةِ إِلَيْهِمْ

عِنْدَ الْمُدَائِنَةِ وَأَنَّ الْجَزَاءَ قَدْ يَكُونُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ ...^(۴۸)

واته : نه م فرموده یه هاندانی تیدایه بۆ وازهیتان له خواردنی پاره و مالی

خه لك ، و هاندانیشی تیدایه بۆ قه رزدانه وه ی خه لك به چاكه له كاتی قه رزکردندا ...

وَعَنْ صُهَيْبِ الْخَيْرِ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((أَيُّمَا رَجُلٍ يَدَّيْنُ دَيْنًا وَهُوَ مُجْمِعٌ أَنْ لَا يُوفِّيَهُ إِيَّاهُ لَقِيَ اللَّهَ سَارِقًا))^(۴۹).

واته : هه ر پیاویك قه رزیک بکات و مه به ست و نیه تی واییت که نه یداته وه به

خاوه نه که ی نه و نه و پیاوه که ده گاته خوی په روه ردگار به لژده ژمیردریت .

* قه رزاری به هوی کاره ساته وه :

نه گه ر که سیک به هوی کاره ساتیکه وه که وته ژیر قه رزه وه نه و پتویسته له سه ر

موسلمانان هاوکاری بکه ن و ته نها نه وه نده ش ده بژپرتیت که له توانایدا هیه .

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رضي الله عنه) قَالَ : ((أَصِيبَ رَجُلٍ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) فِي ثَمَارِ ابْتِاعَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ ، فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَتْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) لِعُرْمَانِهِ : خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ))^(۵۰).

واته : پیاویك له سه رده می پیغه مبه ری خوادا (ﷺ) کاره ساتیک هات به سه ریدا

له کرینی به روپوومیکدا بۆیه قه رزیک ی نۆدی که وته سه ر ، له به ر نه وه پیغه مبه ری خوا

(ﷺ) فرمودی : خیر و سه ده قه ی پی بکه ن و هاوکاری بکه ن ، جا خه لك خیریان پی

کرد و هاوکاریان کرد به لام نه و خیره به شی قه رزه که ی به ته واری نه کرد ، دوا ی نه وه

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به خاوه ن قه رزه کانی فرمود : نه وه ی که ده یبینن بیبه ن و

جکه له مه ش هیچی ترتان بۆ نی یه .

قال النووي : (فیه : التَّعَاوُنُ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ، وَمُوَاسَاةُ الْمُحْتَاجِ وَمَنْ عَلَيْهِ دَيْنٌ ، وَالْحَثُّ

عَلَى الصَّدَقَةِ عَلَيْهِ ، وَأَنَّ الْمُعْسِرَ لَا تُحِلُّ مُطَالَبَتُهُ وَلَا مُلَازَمَتُهُ وَلَا سِجْنُهُ ... وَفِيهِ أَنْ يُسَلَّمَ إِلَى

الْعُرْمَاءِ جَمِيعَ مَالِ الْمُفْلِسِ مَا لَمْ يَقْضِ دَيْنُهُمْ ، وَلَا يَتْرَكَ لِلْمُفْلِسِ سِوَى ثِيَابِهِ وَنَحْوِهَا)^(۵۱).

^(۴۸) صحیح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۱۰) .

^(۴۸) فتح الباري : (۵ / ۶۸ - ۶۹) .

^(۴۹) شرح صحیح مسلم : (۱۰ / ۲۱۷ - ۲۱۸) .

^(۵۰) صحیح مسلم رقم : (۱۵۵۶) .

واته : ئەم قهرمودهیه ئهوهی تێدایه که :

– دهبیته هاوکاری به کتر بکریته له سهرا چاکه کاری و خو پارێزی کردن له تاوان و خراپه کاری .

– وه دهبیته هاوکاری و یارمهتی نه دار و قهرزار بکریته و هاندانیشی تێدایه بو به خشین و سه دهقه کردن به نه دار و قهرزار .

– ههروهها قهرزازی نه دار و بی توانا دروست و سه لال نییه داوای قهرزی لێبکریتهوه و به داوای بکهویت و بهند و سجنی بکهیت .

– وه ههروهها ئهوهشی تێدایه : که ههموو مال و سامانیکی ئهوه که سهی که ههچی به دهستهوه نه ماوه (موفلس) دهدریته دهست خاوهن قهرزهکان تاوهکو قهرزیان به سهریهوه مابیت و ههچیشی بو به جێناهیێن جگه له جلویهک و هاو شیوه کانی نه بیته له پێداویستییه سه رهکییهکان .

* ئایا زهکاتی قهرز دهدریته یان نادریت ؟

پاره و مال و سامانی به قهرز دراوه دهبیته به دوو به شهوه :

۱ - قهرزێک که له لای کهسیکه توانای دانهوهیی هیه و ئومیدی دانهوهشی دهکەیت : ئهوا ئەم پاره و مالە دهبیته (خاوهن پاره و سامانهکه) زهکاتهکی بدات بو ههموو سالتیک .

۲ - قهرزێک که له لای کهسیکه توانای دانهوهیی نییه چونکه نه دار و دهست کورته یان له لای کهسیکی قهرز کویره و ئومیدی دانهوهی ناکهیت : ئهوا ئەم پاره و مالە زهکاتی تێدا نییه .

قال اللجنة الدائمة للبحوث العلمیة والإفتاء برئاسة الشیخ ابن باز رحمه الله :

(إذا كان المدين مُعْسِراً أو كان مليئاً لكنه مُعَاطِل ولا يمكن الدائن استخلاص دينه منه ... فلا تجب الزكاة على الدائن حتى يقبض دينه ويستقبل به حوالاً)^(۱۲).

واته : ئەگەر قهرزداره که نه دار و دهست کورت و بی توانا بوو یان ئەگەر توانای

^(۱۲) فتاوی اللجنة الدائمة للبحوث والإفتاء رقم الفتوى : (۹۰۶۹) .

مه بوو قهرزه که بداته وه و دهست پویشتوو بوو به لام قهرز کویر و دواخه ر بوو وه
خاوهن قهرزه که ش نه یده توانی قهرزه که ی لیستیته وه و له دهسی ده ریکات ... نه و
زه کات دانی نه و قهرزه واجب و پئویست نی یه له سه ر خاوهن قهرزه که مه تا وه کو
قهرزه که ی وه رده گرته وه و سالیس به سه ریدا تیپه ر ده بیئت .

وه ده بیئت نه وه ش بزانیست که وا قهرزار زکاتی نه وه قهرزه نادات که له لایه تی ،
چونکه خاوهنی مولک و سه روهت و سامان واجب و پئویسته له سه ری زه کاتی مه موو
مال و سامانه که ی بدات به وه یشه وه که قهرزه له سه ر قهرزاریک که توانای دانه وه یی
مه بیئت و ئومیدی دانه وه شی لی بکریت .

* نه گهر موسلمانیکی نه دار و دهست کورت به قهرزاری مرد نه و ده بیئت له خه زینه ی
دهوله ت قهرزه که ی بو بیزیریت :

عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضی الله عنه) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) : ((الدَّيْنُ دَيْنَانِ فَمَنْ مَاتَ وَهُوَ
يَتْرِي قِضَاءَهُ فَأَنَا وَلِيُّهُ ، وَمَنْ مَاتَ وَلَا يَتْرِي قِضَاءَهُ فَذَاكَ الَّذِي يُؤْخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ لَيْسَ يَوْمُهُ
دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ))^(۳۳).

واته : قهرز دوو جوره : هه ر که سیك بمریت به قهرزاری و نیه تی دانه وه ی
قهرزه که ی بوو بیئت نه و من ده به خاوهنی و بوی ده بیزیرم له (بیئت المال) ، وه هه ر
که سیك بمریت به قهرزاری و نیه تی دانه وه ی قهرزه که ی نه بوو بیئت نه وه نه و که سه یه
که به نه ندازه ی قهرزه که له کرده وه چاکه کانی ده بریت چونکه له پوژی قیامه تدا دینار
و درهم نی یه .

* دوا خستنی قهرز بردنه وه بو خاوهنه که ی سته م و زولمه :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ))^(۳۴).

واته : دوا خستنی بردنه وه ی قهرز له لایه ن که سیکه وه که دهستی بجیت و
بتوانیت قهرزه که بداته وه [نه گهر چی دهوله مه ندیش نه بیئت] سته م و زولمه ...

^(۳۳) صحیح الترغیب والترهیب رقم : (۱۸۰۳) و صحیح الجامع الصغیر رقم : (۳۴۱۸) .

^(۳۴) صحیح البخاری رقم : (۲۲۸۷) و (۲۴۰۰) و صحیح مسلم رقم : (۱۵۶۴) .

وه نه وهش بزانه که وا پیغه مبه ری خوا (عَلَيْهِ) فره موویه تی : ((الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ...))^(۵۵).

واته : ستم و زولم کردن تاریکی به له پوژی دوایدا .

وه زانایان فره موویانه دواخستنی دانه وهی قه رز له لایه ن که سیکه وه که توانای مه بیت بیداته وه و به لام که م ترخه می دهکات و به بی عوزد و بیانو دوی دهکات و نه مپو و به یانی و پانزه ی مانگ و سه ری مانگ دهکات نه وا به کیک له تاوانه که وره کانی (الکبائر) نه نجام داوه و پیی ده بیت به (فاسق) و شکات کردن و به ند و سجن کردنی حه لال دهکات .

قال الحافظ ابن حجر : (قوله : "مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ" وَالْمَعْنَى أَنَّهُ مِنَ الظُّلْمِ ، وَأُطْلِقَ ذَلِكَ لِلْمُبَالَغَةِ فِي التَّنْفِيرِ عَنِ الْمَطْلِ ... وَالْغَنِيُّ مُخْتَلَفٌ فِي تَفْرِيعِهِ وَلَكِنَّ الْمُرَادَ بِهِ هُنَا مَنْ قَدَرَ عَلَى الْأَدَاءِ فَأَخَّرَهُ وَلَوْ كَانَ فَقِيرًا ... وَالْمَعْنَى أَنَّهُ يَحْرُمُ عَلَى الْغَنِيِّ الْقَاسِرِ أَنْ يَمْطُلَ بِالذِّينِ بَعْدَ اسْتِحْقَاقِهِ بِخِلَافِ الْعَاجِزِ ...

وَفِي الْحَدِيثِ : الزُّجْرُ عَنِ الْمَطْلِ ، وَاخْتَلَفَ هَلْ يُعَدُّ فِعْلُهُ عَمْدًا كَبِيرَةً أَمْ لَا ؟ فَالْجُمْهُورُ عَلَى أَنَّ فَاعِلَهُ يَفْسُقُ ... وَاسْتَدِلَّ بِهِ عَلَى أَنَّ الْعَاجِزَ عَنِ الْأَدَاءِ لَا يَدْخُلُ فِي الظُّلْمِ ... وَاسْتَبْطَنَ مِنْهُ أَنَّ الْمُعْسِرَ لَا يُجْبَسُ وَلَا يُطَالَبُ حَتَّى يُوسِرَ ...)^(۵۶).

* دوا خستنی قه رزبردنه وه بو خاوه نه که ی غه ییبه ت کردن و سزادانی قه رزاره که

حه لال دهکات :

نه که ره که سیکه قه رزار توانای مه بو نه و قه رزه ی که له لایه تی بیداته وه و نه یدایه وه و نه مپو و به یانی ده کرد و دوی ده خست به بی عوزد نه وا دروسته بو خاوه ن قه رزه که غه ییبه تی قه رزاره که بکات و بلیت ستم و زولمی لیم کردوه و دروستیشه شکاتی بکات و حه بس و زیندانی و به ندی بکات و توله ی خوئی لی بسینیته وه ، هه روه ها دروستیشه خه لکانی تری لی ناگادار بکاته وه بو نه وه ی پاره و مالی خوئیانی نه ده نی به قه رز .

^(۵۵) صحیح البخاری رقم : (۲۴۴۷) و صحیح مسلم رقم : (۲۵۷۹) .

^(۵۶) انظر : فتح الباری شرح صحیح البخاری : (۴ / ۵۸۶ — ۵۸۸) .

عَنْ الشَّرِيدِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) قَالَ : ((لَيْ الْوَاجِدُ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتُهُ))^(۵۷).

واته : نه و که سهی که توانای هیه قهرز بداته وه به لام نایداته وه و دواي ده خات نه مه غه بیته کردن و سومعت شکاندن و سزا دان و توله لی سه ندنه وهی حه لال ده کات .

قال العلماء : "يُحِلُّ عِرْضَهُ" : أي شكايته بأن يقول ظلمني أو يحذر غيره منه كي لا يعطوه أموالهم .

وعقوبته : أي سجنه وحبسه وتعزيره .

وقال الحافظ : ((وَأَسْتَدِلُّ بِهِ عَلَى مَشْرُوعِيَّةِ حَبْسِ الْمَدِينِ إِذَا كَانَ قَادِرًا عَلَى الْوَفَاءِ تَأْدِيًّا لَهُ وَتَشْدِيدًا عَلَيْهِ ، وَبِقَوْلِهِ : "الْوَاجِدُ" عَلَى أَنَّ الْمُعْسِرَ لَا يُحْبَسُ))^(۵۸).

* نووسینی قهرزو شایهت گرتن له سه ری :

خوای په روه ردگار له دریزترین نایه تی قورنانی پیروژدا فه رمانی به نیمانداران کردوه که وانه کار قهرزکیان دا به که سیك بو ماوه یه ک نه ووا باشتر و چاکتر وایه بینووسن و دوو که سیش بکن به شایهت له سه ر نه و قهرزه که م بیت یان زود بیت :

قال الله تعالى : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمْلَئَ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلٍ .

^(۵۷) صحيح سنن أبي داود رقم (۳۶۲۸) وصحيح سنن النسائي رقم : (۴۶۸۹) ، وقد رواه البخاري

تعليقاً في صحيحه انظر الفتح : (۵ / ۷۸) .

^(۵۸) فتح الباري : (۵ / ۷۸) .

ذَلِكَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢٩﴾ [البقرة] .

قال الحافظ ابن كثير : (هذه الآية الكريمة أطول آية في القرآن العظيم ...

فقوله : ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَدَايَعْتُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ﴾ هذا إرشاد منه تعالى لعباده المؤمنين إذا تعاملوا بمعاملات مؤجلة أن يكتبوها ليكون ذلك أحفظ لمقدارها وميقاتها وأضبط للشاهد فيها ، وقد نبه على هذا في آخر الآية حيث قال : ﴿ذَلِكَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا﴾ ... وقوله : ﴿فَاكْتُبُوهُ﴾ أمر منه تعالى بالكتابة للتوثيق والحفظ ... فأمرُوا أمر إرشاد لا أمر إيجاب كما ذهب إليه بعضهم ... وقال أبو سعيد والشعبي والربيع بن أنس والحسن وابن جريج وابن زيد وغيرهم كان ذلك واجبا ثم نسخ بقوله : ﴿فَإِنْ آمَنَ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ فَمِثْقَلِ ذَرَّةٍ مِّنَ الْحَقِّ فَكْتُبُوهُ﴾ والدليل على ذلك أيضا الحديث الذي حكى عن شرع من قبلنا مقرأ في شرعنا ولم ينكر عدم الكتابة والإشهاد ... عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رضي الله عنه) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ﷺ) : «أَلَّهُ ذَكَرَ أَنَّ رَجُلًا مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسَلِّفَهُ أَلْفَ دِينَارٍ ، فَقَالَ : اتَّيَّنِي بِالشُّهَدَاءِ أَشْهَدُهُمْ ، فَقَالَ : كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ، قَالَ : فَأَتَيْنِي بِالْكَفِيلِ ، قَالَ : كَفَى بِاللَّهِ كَفِيلًا ، قَالَ صَدَقْتَ ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ...»^(١) وهذا إسناد صحيح وقد رواه البخاري بسبعة مواضع من طريق صحيحة معلقة بصيغة الحزم ...

وقوله تعالى : ﴿وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كِتَابًا بِالْمَعْدِلِ﴾ أي بالقسط والحق ولا يجر في كتابته على أحد ولا يكتب إلا ما اتفقوا عليه زيادة ولا نقصان .

وقوله : ﴿وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ﴾ فليكتب أي ولا يمتنع من يعرف الكتابة إذا سئل أن يكتب للناس ولا ضرورة عليه في ذلك ، فكما علمه الله ما لم يكن

^(١) صحيح البخاري رقم : (١٤٩٨) و (٢٠٦٣) و (٢٢٩١) و (٢٤٠٤) و (٢٤٣٠) و (٢٧٣٤) و (٦٢٦١) .

يَعْلَمُ فَلْيَتَصَدَّقْ عَلَى غَيْرِهِ مِمَّنْ لَا يَحْسُنُ الْكِتَابَةَ وَلِيَكْتُبَ ... وَقَالَ بِمُجَاهِدٍ وَعَطَاءٍ وَاجِبٌ عَلَى الْكَاتِبِ أَنْ يَكْتُبَ .

وقوله : ﴿وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ﴾ أي وليملل المدين على الكاتب ما في ذمته من الدين وليتق الله في ذلك ، ﴿وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا﴾ أي لا يكتم منه شيئاً ، ﴿فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا﴾ محجوراً عليه بتبذير ونحوه ﴿أَوْ ضَعِيفًا﴾ أي صغيراً أو مجنوناً ﴿أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمْلَئَ هُوَ﴾ أما لعِي أو جهل بموضع صواب ذلك من خطاه ﴿فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْمَدَلِّ﴾ .

وقوله : ﴿وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾ أمر بالإشهاد مع الكتابة لزيادة التوثق ﴿فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ﴾ وهذا إنما يكون في الأموال وما يقصد به المال ، وإنما أقيمت امرأتان مقام الرجل لنقصان عقل المرأة ... كما قال مسلم في صحيحه عن أبي هريرة عن النبي (ﷺ) أنه قال : ((...أَمَّا نُقْصَانُ الْعَقْلِ فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ تُعَدُّ شَهَادَةً رَجُلٍ فَهَذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ))^(١٠١) .

وقوله : ﴿مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ﴾ فيه دلالة على اشتراط العدالة في الشهود ... وقوله : ﴿أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾ أن تضل إحداها يعني المرأتين إذا نسبت الشهادة فتذكر إحداها الأخرى أي يحصل لها ذكر بما وقع به من الإشهاد ... وقوله : ﴿وَلَا تَقْرَبُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ﴾ هذا من تمام الإرشاد وهو الأمر بكتابة الحق صغيراً كان أو كبيراً فقال ولا تساموا أي لا تملوا أن تكتبوا الحق على أي حال كان من القلة والكثرة إلى أجله .

وقوله : ﴿بِذَلِكَ كُمُ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا﴾ أي هذا الذي أمرناكم به من الكتابة للحق إذا كان موجلاً هو أقسط عند الله أي أعدل وأقوم للشهادة أي أثبت للمشاهد إذا وضع خطه ثم رآه تذكر به الشهادة لاحتمال أنه لو لم يكتبه أن ينساه كما هو الواقع غالباً ، وأدنى أن لا ترتابوا وأقرب إلى عدم الريبة بل ترجعون عند التنازع إلى الكتاب

^(١٠١) صحيح البخاري رقم : (٣٠٤) وصحيح مسلم رقم : (٧٩) والمفط ل .

الذي كتبتموه فيفصل بينكم بلا رية .

وقوله : ﴿لَا أَنْ تَكُونَ تَجْدِرَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُوبَهَا﴾
أي إذا كان البيع بالحاضر يدا بيد فلا بأس بعدم الكتابة لا نفاء المحذور في تركها .

فأما الاشهاد على البيع فقد قال تعالى : ﴿وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ﴾ قال ابن أبي حاتم ...
روي عن جابر بن زيد ومجاهد وعطاء والضحاك نحو ذاك وقال الشعبي والحسن هذا
الأمر منسوخ بقوله : ﴿فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمْتَهُ﴾ .

وهذا الأمر محمول عند الجمهور على الإرشاد والندب لا على الوجوب ، والدليل
على ذلك حديث خزيمة بن ثابت الأنصاري (رضي الله عنه) :

وقد رواه الإمام أحمد حدثنا أبو اليمان حدثنا شعيب عن الزهري حدثني عمار بن
خزيمة الأنصاري أن عمه حدثه وهو من أصحاب النبي (صلى الله عليه وسلم) : «أن النبي (صلى الله عليه وسلم) ابتاع فرساً
من أغرابي فاستبغته النبي (صلى الله عليه وسلم) ليقتضيه ثمن فرسه فأسرع النبي (صلى الله عليه وسلم) المشي وأبطأ الأغرابي
فطفق رجال يعترضون الأغرابي فيسأولون بالفرس لا يشعرون أن النبي (صلى الله عليه وسلم) ابتاعه حتى زاد
بعضهم الأغرابي في السؤم على ثمن الفرس الذي ابتاعه به النبي (صلى الله عليه وسلم) .

فنادى الأغرابي النبي (صلى الله عليه وسلم) فقال : إن كنت مبتاعاً هذا الفرس فابتعه وإلا بعته .

فقام النبي (صلى الله عليه وسلم) حين سمع نداء الأغرابي فقال : أوليس قد ابتعته منك ؟

قال الأغرابي : لا والله ما بعثك .

فقال النبي (صلى الله عليه وسلم) : بلى قد ابتعته منك ، فطفق الناس يلودون بالنبي (صلى الله عليه وسلم) والأغرابي

وهما يتراجعان .

فطفق الأغرابي يقول : هلم شهيداً يشهد أنني بايعتك .

فمن جاء من المسلمين قال للأغرابي : ويلك إن النبي (صلى الله عليه وسلم) لم يكن يقول إلا حقاً .

حتى جاء خزيمة فاستمع لمراجعة النبي (صلى الله عليه وسلم) ومراجعة الأغرابي ، فطفق الأغرابي

يقول : هلم شهيداً يشهد أنني بايعتك .

قال خزيمة : أنا أشهد أنك قد بايعته .

فأقبل النبي (صلى الله عليه وسلم) على خزيمة فقال : بم تشهد ؟

فَقَالَ : بِتَصَدِيقِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ .

فَجَعَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) شَهَادَةَ خُرَيْمَةَ شَهَادَةَ رَجُلَيْنِ^(۱۱)

... ولكن الاحتياط هو الإشهاد لما رواه الإمامان الحافظ أبو بكر بن مردويه والحاكم في مستدرکه ... عَنْ أَبِي مُوسَى (رضي الله عنه) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ : ((ثَلَاثَةٌ يَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ : رَجُلٌ كَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ سَيِّئَةُ الْخُلُقِ فَلَمْ يُطْلَقْهَا ، وَرَجُلٌ دَفَعَ مَالَ يَتِيمٍ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ ، وَرَجُلٌ أَقْرَضَ رَجُلًا مَالًا فَلَمْ يُشْهِدْ عَلَيْهِ))^(۱۲) ... اهـ .

*** وهرگرتنی رههن له بهرامبه رقه رزدا :**

نه گهر پاره یه ک یان شتیك دا به که سیک به قه رز نه وه دروسته له بهرامبه ر نه وه دا په هنی لی وه ریگریت تاوه کو قه رزه که ت بو دینیتته وه :

خوای په روه ردگار فه رموویه تی : ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَنَّ مَقْبُوضَةً فَإِنْ مِنْ بَعْضِكُمْ بَعْضًا فليؤدِّ الَّذِي أَوْثَقَ أَمْنَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۸۲﴾﴾ [البقرة] .

واته : نه گهر له سه فهردا بوون و نووسه رتان نه دوزیه وه قه رزه که له نیوانتانداندا بنووسیت نه و با په هنیکی لی وه ریگریت ، وه نه گهر هندیکتان نه مین بوون له هندیکتان نه و با نه وهی نه مانه ته که ی لایه بیگریتته وه بو خاوه نه که ی و له خوای په روه ردگاری بترسیت ، وه شایه تی مه شارنه وه و هره که سیک بیشاریتته وه نه و دلی تاوانباره و خواش به کرده وه کانتان زانایه .

قال الحافظ ابن کثیر : (يقول تعالى : ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ﴾ أي مسافرين وتداينتم إلى

^(۱۱) مسند أحمد رقم : (۲۲۵۲۲) وصحيح سنن أبي داود رقم : (۳۶۰۷) وصحيح سنن النسائي رقم : (۴۶۴۷) .

^(۱۲) هذا الحديث أخرجه محدث عصره الإمام الألباني بهذا اللفظ : ((ثَلَاثَةٌ يَدْعُونَ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ : رَجُلٌ كَانَتْ نَحْوَهُ امْرَأَةٌ سَيِّئَةُ الْخُلُقِ فَلَمْ يُطْلَقْهَا ، وَرَجُلٌ كَانَ لَهُ عَلَىٰ رَجُلٍ مَالٌ فَلَمْ يُشْهِدْ عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ آتَىٰ مِنْهَا مَالَهُ ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ﴿وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ أَمْوَالَكُمُ﴾)) [سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (۱۸۰۵) و صحيح الجامع الصغير رقم : (۳۰۷۵)] .

أجل مسمى ﴿وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا﴾ يكتب لكم ، قال ابن عباس : أو وجدوه ولم يجدوا قرطاساً أو دواة أو قلماً فزمن مقبوضة أي فليكن بدل الكتابة رهان مقبوضة أي فلي بد صاحب الحق ...

وقال الشعبي : إذا اتمن بعضكم بعضاً فلا بأس أن لا تكتبوا أو لا تشهدوا
وَعَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ : ((أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ وَرَهْنَهُ دِرْعَةً))^(٦٣).

واته : پیغمبری خوا (ﷺ) خواردنی له جووله که یه کپی به قه رز بۆ ماوه یه ک و قه لغانه که ی کرد به ره من له لای .

*** قه رزدانه وه پیش ده خریت به سهر به جی که یاندی وه صیت و میرات دابه ش کردن :**

عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ : ((قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) بِالذَّيْنِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ))^(٦٤).

واته : پیغمبری خوا (ﷺ) بریاری داوه و فرمانی کردوه به وهی که وا : دوی مردن قه رزدانه وه پیش ده خریت به سهر جی به جی کردنی وه صیتی مردو .
وَعَنْ سَعْدِ بْنِ الْأُطُولِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ : ((أَنَّ أَخَاهُ مَاتَ وَتَرَكَ ثَلَاثِمِائَةَ دِرْهَمٍ وَتَرَكَ عِيَالًا ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَفَقَّهَهَا عَلَى عِيَالِهِ ، فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) : إِنَّ أَخَاكَ مُحْتَبَسٌ بِدَيْنِهِ فَاقْضِ عَنْهُ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ أَذَيْتُ عَنْهُ إِلَّا دِينَارَيْنِ ادَّعَتْهُمَا امْرَأَةٌ وَلَيْسَ لَهَا بَيِّنَةٌ ، قَالَ : فَأَعْطِهَا فَإِنَّهَا مُحِقَّةٌ))^(٦٥).

واته : براكه م مرد و سئ سه د (۳۰۰) درهمی به میراتی و خیزانی کیشی به جیهیشت ، منیش ویستم نه و پاره یه بدهم به شتومه ک و پیداو یستی پی بکریم بۆ خیزانه که ی ، پیغمبریش (ﷺ) قه رموی : براكه ت به ند کراوه به هوی قه رزه که یه وه بۆیه قه رزه که ی بده ره وه ، ووتم : نه ی پیغمبری خوا هه موو قه رزه که م بۆ دایه وه

^(٦٣) صحيح البخاري رقم : (۲۵۰۹) وصحيح مسلم رقم : (۱۶۰۳) .

^(٦٤) صحيح سنن الترمذي رقم : (۲۱۲۲) وصحيح سنن ابن ماجه رقم : (۲۷۱۵) .

^(٦٥) صحيح سنن ابن ماجه رقم : (۲۴۳۳) .

تەنھا دوو دینار نەبیت کەوا ئافرەتیک داخواری دەکات و بەلگەشی نەبە ، فەرمووی :
بیدەری چۆنکە ئەو لە سەر جەقە و راست دەکات .

قال الحافظ ابن عبد البر : (وفي حديث هذا الباب معان من الفقه : منها أن
الورثة لا ينفق عليهم ولا لهم ميراث حتى يؤدي الدين...) (۱۰۰) .

* چ کاتیک قەرزدان دەبیت بە ریبە ؟

۱ — ئەگەر قەرز دەر (الدائن) مەبلەغیک پارە یان مالیک بە قەرز بدات بە
کەسێکی تر (المديون) بە مەرجیک لە بەرامبەر دوا خستنی مێنانەوہی قەرزە کە
مەبلەغیک زیاتریان جوړیک چاکتریان شتیک زیاتری بۆ ببیت ، ئەوا ئەم جوړە
مامەلە بە دەبیت بە (ریبە) و لە شەرعدا پێی دەوتریت : [ربا الفضل] .
بۆ نمونە :

أ — (۱۰۰,۰۰۰) دینار بە قەرز دەبات بە مەرجیک لە بەرامبەر ئەمەدا
(۱۱۰,۰۰۰) بداتەوہ بە خاوەنە کە (۱۷) .

(۱۶) التمهيد : (۲۳ / ۲۲۷) .

(۱۷) تێبینی : ئەم حالەتەیان ئەگەر قەرزیشی تێدا نەبیت ئەوا مەردەبیت بە ریبە ئەگەر ئەو دوو
شتە کەوا ئالوگۆری پێ دەکرت بریتی بێت لە : (زێر و زیو و پارە و گەنم و جۆ و خورما و خوی)
چۆنکە مەرجە گۆزینەوہ کە دەست بە دەست بێت و بە هیچ شتووەیک قەرزنی تێدا نەبیت ئەگەر لە
یەک جنس بن ، بۆ نمونە :

— (زێر و زیو و پارە) ئەگەر بە یە کتر کۆپرانیوہ (زێر بەرامبەر بە زێر بێت ، یان زێر بەرامبەر بە
زیو بێت ، یان زێر بەرامبەر بە پارە بێت ، یان پارە بەرامبەر بە پارە بێت) ئەوا نابیت بە هیچ
شتووەیک قەرزنی تێدا ببیت بە لکو دەبیت دەست بە دەست بێت .

— (گەنم و جۆ) ئەگەر بە یە کتر کۆپرانیوہ (گەنم بەرامبەر بە جۆ بێت ، یان گەنم بەرامبەر بە
گەنم بێت ، یان جۆ بەرامبەر بە جۆ بێت) ئەوا نابیت بە هیچ شتووەیک قەرزنی تێدا ببیت بە لکو
دەبیت دەست بە دەست بێت .

— (خورما بەرامبەر بە خورما) ئەگەر کۆپرایەوہ ئەوا نابیت بە هیچ شتووەیک قەرزنی تێدا ببیت
بە لکو دەبیت دەست بە دەست بێت .

ب - (١٠٠,٠٠٠) دينار [له جور و فيئەى يەك مەزارى] به قهرز دهبات به مەرجيك له بهرامبەر ئەمەدا (١٠٠,٠٠٠) دينار [له جور و فيئەى بيست و پينج مەزارى] بداتە وه به خاوەنەكەى .

ج - (١٠٠,٠٠٠) دينار به قهرز دهبات به مەرجيك له بهرامبەر ئەمەدا (١٠٠,٠٠٠) دينار و شتيكى زياترى بۆ بيتيت وەك دوو مريشك يان چاكه يەكى بۆ بكات وەك ئەوهى بليت : ئەم قهرزەت پى دەدەم به مەرجيك خانووەكەت بدەيت پىم به كرى يان به ئۆتۆمبيلەكەت له گەل خۆتدا بمبەيت بۆ بازار بۆ نمونە ... دەتوانين ئەمەش تىبگەين له پوانگەى ئەم بنچينه و بنەمايه وه كه له بابەتى (قهرز و ريبا)دا باسكراوه :

زانايان قەرمويانە : (كُلُّ قَرْضٍ جَرٌّ نَفْعًا فَهُوَ رِبَا) .

واتە : هەموو قهرزێك سودێكى به مەرج گىراو له گەل خۆیدا بيتيت بۆ خاوەنەكەى ئەوه ريبايە .

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى قَالَ : أَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَلَقِيتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَلَامٍ (رضي الله عنه) فَقَالَ : ((إِنَّكَ بِأَرْضِ الرِّبَا بِهَا فَاشْ ، إِذَا كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فَأَهْدِي إِلَيْكَ حِمْلَ تَبْنٍ أَوْ حِمْلَ شَعِيرٍ أَوْ حِمْلَ قَتٍّ ، فَلَا تَأْخُذْهُ فَإِنَّهُ رَبًّا ، [وَإِنْ مِنْ أَبْوَابِ الرِّبَا أَنْ أَحَدَكُمْ يَقْرِضُ الْقَرْضَ إِلَى أَجَلٍ فَإِذَا بَلَغَ أَتَاهُ بِهِ وَبِسَلَةٍ فِيهَا هَدِيَّةٌ فَاتَّقِ تِلْكَ السَّلَةَ وَمَا فِيهَا])^(٦٨) .

واتە : هاتم بۆ مەدينە و لەوێ گەيشتم به (عبد الله بن سلام رضي الله عنه) و پىى ووتم : تۆ له ناو زەوىيەكدا نيشتهجيت كه ريبا تىيدا بهربلاوه ، جا ئەگەر حەق و قهرزێكت به سەر پياوێكەوه بوو و ئەويش بارێك كا يان بارێك جۆ يان بارێك عەلەفى به ديارى بۆت

- (خوێ بهرامبەر به خوێ) ئەگەر كۆپرايه وه ئەوا نابيت به هيج شيوەيەك قهرزى تىدا مەبيت به لكو دەبيت دەست به دەست بيت .

بەلام ئەگەر كۆپينه وه كه به دوو شتى جياواز بوو له (جنس)دا وەك (زێر) بهرامبەر به گەنم ، يان پارە بهرامبەر به جۆ ، يان گەنم بهرامبەر به خورما ، يان خورما بهرامبەر به زێر) ئەوا ئەم ئالوگۆرە نابيت به ريبا و هيجى تىدانى به .

^(٦٨) صحيح البخاري رقم : (٣٨١٤) والبيهقي رقم : (١٠٧٠٨) والزيادة له .

هیتا نهوا وه رینه گریت چونکه نهوه ریبایه ، وه یه کێک له درگا کانی ریبایه بریتیه
له وهی که یه کێک له ئیوه قهرزیک ده دات بۆ ماوه یه ک ، کاتی که ماوه که تهواو ده بیست
قهزده که ده هیتته وه له گه ل سه به ته یه کدا که دیاری یه کی تیدایه جا تو خۆت بپاریزه
له سه به ته یه و نه وه ش که تیدایه .

بوَّب الإمام البيهقي في كتابه "السنن الكبرى" لهذا الحديث بقوله : (كُلُّ
قَرْضٍ جَرٌّ مَنْفَعَةٍ فَهُوَ رَبًّا).

وقال السافظ ابن حجر : (قَوْلُهُ : "إِنَّكَ فِي أَرْضٍ" يَعْنِي أَرْضَ الْعِرَاق ، "الرَّبَّا بِهَا فَاشِ"
أَي شَائِع ... قَوْلُهُ : "حِمْلٌ قَتٌ" وَهُوَ عَلَفُ الدَّوَابِّ .

قَوْلُهُ : "فَإِنَّهُ رَبًّا" : يَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ رَأْيَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ، وَإِلَّا فَالْفُقَهَاءُ عَلَى
أَنَّهُ إِنَّمَا يَكُونُ رَبًّا إِذَا شَرَطَهُ ، نَعَمْ الْوَرَعُ تَرْكُهُ^(١٩).

واته : له وانه یه نهوه بۆچوونی (عبد الله بن سلام) بیست ، نه گینا زانایان له سه ر
نه وهن کاتی که نهوه ده بیست به ریبایه که به مه رج بگریت ، به لی خۆپاریزی کردن
له وه دایه که وازی لیبیت و وه رینه گریت .

که واته نه گه ر قهرزاره که له لایه ن خۆیه وه له قهرزده که زیاتریان باشتر
بگریته وه بۆ خاوه نه که یان له کاتی قهرزده که دا یان له دوا ی هیتانه وه ی قهرزده که دا
شتیکی به دیاری برد بۆ خاوه ن قهرزده که یان به مه رچا که یه ک ویستی مه ندیک
پاداشتی خاوه ن قهرزده که بداته وه نهوا نه مه نابیت به ریبایه چونکه نه مه ده چیته ژیر
بابه تی (قهرزدانه وه به چاکه) که له پێشه وه باسکرا چونکه له سه ره تاوه به مه رج
نه گیراوه له لایه ن خاوه ن قهرزده که وه .

٢ — پاره گۆرینه وه به قهرز ده بیست به ریبایه :

أ / کپین و فروشتن و گۆرینه وه ی پاره به قهرز به بی زیاده .

نه گه ر کپین و فروشتن و گۆرینه وه ی پاره به قهرز بوو به بی زیاده نهوا نه مه
جۆره مامه له یه ده بیست به (ریبایه) و له شه ر عدا پیی ده وتریت : [ربا النسئة].

وەک ئەوەی کە سێک سەد (١٠٠) دۆلار بفروشتیت بە کەسێکی ترو سەد دۆلارەکش بدات بە کابرای کڕیار بەرامبەر بە (١١٨,٠٠٠) دینار ، بەلام کابرای کڕیار دواى جیا بوونەوهی لە بفروشهکە لە (مەجلىسى کړين و فروشتنهکەدا) بە ماوهیەک (١١٨,٠٠٠) دینارەکە تەسلیم بە بفروشهکە بکات ، ئەگەر چی ئەو ماوهیە چەند کاتر میترێکی کەمیش بێت .

ب / کړين و فروشتن و گۆڕینهوهی پارە بە قەرز بە زیادەوه .

وەک ئەوەی کە سێک سەد (١٠٠) دۆلار بفروشتیت بە کەسێکی تر بەرامبەر بە سەدو بیست هەزار (١٢٠,٠٠٠) دینار بە قەرز ، بەلام ئەگەر بە ئەقدى بیفروشتیت ئەوا بە (١١٨,٠٠٠) دینار دەیدات .

واتە : ئەگەر کړين و فروشتنهکە بە ئەقدى بێت ئەوا سەد (١٠٠) دۆلار بە (١١٨,٠٠٠) دینارە ، بەلام ئەگەر بە قەرز بێبات ئەوا بە (١٢٠,٠٠٠) سەدو بیست هەزار دینار پێى دەفروشتیت ، دوو هەزار (٢,٠٠٠) دینار زیاتری لى وەرده گرتیت لە بەرامبەر دوا خستنى هینانەوهی (١١٨,٠٠٠) دینارەکە .

(١٠٠ دۆلار = ١١٨,٠٠٠ دینار) بە ئەقدى .

(١٠٠ دۆلار = ١٢٠,٠٠٠ دینار) بە قەرز .

و ئەم شتێوازەش دوو جور ریبای لە خو گرتووه :

أ / ربا الفضل: ریبای زیادە ، چونکە دوو هەزار (٢,٠٠٠) دینار زیاتری لى

وەرده گرتیت لە بەرامبەر دوا خستنى هینانەوهی (١١٨,٠٠٠) دینارەکە .

ب / ربا النسيئة: ریبای دوا خستن ، چونکە کړين و فروشتنى پارەکە بە قەرز

بوو .

بەلگەش لە سەر ئەمە :

عَنْ الْمُنْهَالِ قَالَ : سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ (رضي الله عنهما) عَنِ الصَّرْفِ ، ... فَكِلَاهُمَا يَقُولُ : «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عَنْ بَيْعِ الذَّهَبِ بِالْوَرِقِ ذَيْتًا»^(٧٠).

واته : پرسیارم کرد له دوو سه حابه ی پیغه مبه ری خوا (ع) (البراء بن عازب وزید بن أرقم ع) ده ریاره ی پاره گورینه وه (الصرف) ... جا هه ردوکیان فهرموویان : پیغه مبه ری خوا (ع) بکرتن و فروشتنی دینار (زیر) به درهم (زیر) قه دهغه کردوه .
فهذا الحديث دليل صريح على تحريم بيع عملة بعملة أخرى ديناً .

قال ابن دقيق العيد في ((إحكام الأحكام)) : (وهو نص في تحريم ربا النسئة فيما ذكر فيه ، وهو الذهب بالورق ، لاجتماعهما في علة واحدة : وهي النقدية)^(٧١).

واته : ئەم فهرمووده یه ده قیتی پوونه بۆ حه رامیتی ریبای قهرز و دواخستن له وهی که تئیدا باس کراوه که بریتی یه له (دینار به درهم) ، چونکه هه ردوکیان یه ک ده گرنه وه له یه ک هۆدا که بریتی یه له وهی هه ردوکیان (پاره و نرخ و دراون) .
وفي رواية أخرى : أن النبي (ص) قال : ((مَا كَانَ يَدًا يَدٍ فَخُذُوهُ ، وَمَا كَانَ نَسِيئَةً فَلْزُوهُ))^(٧٢).

واته : پیغه مبه ری خوا (ع) سه بارهت به فروشتنی ئالتون و زیو و پاره گورینه وه فهرموویه تی : ئەوهی که دهست به دهسته وه ریبگرن ، وه ئەوهشی که به قهرزه و دوا ده خریت نهوا وازیلێبێتن .

قال السافظ : (معنى قوله : "مَا كَانَ يَدًا يَدٍ فَخُذُوهُ" أي مَا وَقَعَ لَكُمْ فِيهِ التَّقَابُضُ فِي الْمَجْلِسِ فَهُوَ صَحِيحٌ فَأَمْضُوهُ ، وَمَا لَمْ يَقَعْ لَكُمْ فِيهِ التَّقَابُضُ فَلَيْسَ بِصَحِيحٍ فَاتْرُكُوهُ)^(٧٣).

واته : ئەوهی که له مه جلیسی کرین و فروشتن و گورینه وه که دا دهست به دهست وهرده گیریت ئەوه دروسته و بیبه نه سه ر ، وه ئەوهی که دهست به دهست وهرناگیریت له وه مه جلیسه دا ئەوه دروست نی یه وازی لیبێتن و ئەو کرین و فروشتنه مه کن .

^(٧١) العلة في شرح إحكام الأحكام : (٣ / ٥٤٢).

^(٧٢) صحيح البخاري رقم : (٢٤٩٧) و (٢٤٩٨).

^(٧٣) فتح الباري شرح صحيح البخاري : (٥ / ١٩٩).

٣ — کرین و فروشتن و گۆرینه وهی ئالتون و زیو به رامبه ر به یه کتر و به رامبه ر به پاره به قهرز ده بیت به ریا :

کرین و فروشتنی زێر و زیو به قهرز حه رامه و ده بیت به ریا ، بۆیه ده بیت زه پهنگر هه موو پاره که به ته واوی له کپیار وه رگریت نه جا زێره که یان زیوه که بدات به کپیار نه گینا کپین و فروشتنه که یان ده بیت به ریا ، هه روه ها کپین و فروشتنی زه پهنگر له گه ل بازرگانه کاندای ده بیت به نه قدی بیت نه ک به قهرز .

وه نه گه ر ئافره تیت ویستی وابوو زێره کۆنه به کار هاتووه که ی بگۆریتته وه به زێرکی نوێ و تازه ده بیت گۆرینه وه که به رامبه ر به یه کتر و یه کسان بیت و ده ست به ده ستیش بیت نه ک به قهرز ، نه گینا گۆرینه وه که ده بیت به ریا .

جا بۆ نه وه ی نه که ویتته ناو ریا خواردنه وه ده بیت زێره کۆنه به کار هاتووه که ی له لای دوکانیک بفروشتیت و پاره که ی به نه قدی وه رگریت ، نه جا نه گه ر ویستی هه بوو زێری نوێ و تازه بکریت نه وا ده چیت له دوکانیک تر زێری نوێ و تازه ده کریت به پاره و ده ست به ده ست و بی دواکه وتن .

چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) فرموویه تی : ((لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ ، وَلَا تُشِفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ ... ، وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِزٍ))^(٧٤).

واته : زێر مه فروشن به زێر ئیلا به رانه ر به یه ک نه بیت ، وه با هه ندیکیان له وه ی تریان زیاتر نه بیت ، وه هی ئاماده نه بوو مه فروشن به نه وه ی که ئاماده یه ، واته با ده ست به ده ست بیت و به قهرز نه بیت .

قال الحافظ ابن حجر : (قوله : "الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ" : يَدْخُلُ فِي الذَّهَبِ جَمِيعُ أَصْنَافِهِ مِنْ مَضْرُوبٍ وَمَنْقُوشٍ ، وَجَدٍ وَرَدِيٍّ ، وَصَحِيحٍ وَمُكَسَّرٍ ، وَحُلِيِّ وَتَبَرٍّ ، وَخَالِصٍ وَمَعْشُوشٍ ، وَتَقْلَ التَّوَوِيِّ تَبَعًا لغيره فِي ذَلِكَ الْإِجْمَاعِ)^(٧٥).

واته : ئالتون به ئالتون : هه موو جوړه ئالتونیک ده گریته وه : له ئالتونی کراو به

^(٧٤) صحیح البخاری رقم : (٢١٧٧) ، و صحیح مسلم رقم : (١٥٨٤).

^(٧٥) فتح الباری : (٤ / ٤٨٠).

پاره و نهخش کراو ، وه چاک و خراپ ، وه ساغ و شکاو ، وه پاک و تیکلار ، نه مهش به به کدهنگی و کۆپای زانایان وهک (نهووی) باسی کردووه .

وف - شیخ محمد بن ابراهیم وابن باز وابن العثیمین وصالح الفوزان : (بیع الذهب بهذه الأوراق النقدية لا يصح إلا بشرط الحلول والقبض) .

واته : فروشتنی ئالتون و زێڕ به پاره‌ی کاغەزی ئەم سەرده‌مه دروست نە‌یه ئیلا به مەرجی دەست به دەست نه‌بێت له هه‌مان مه‌جلس و جێگای کرین و فروشتن و گۆڕینه‌وه‌که‌دا .

٤ - کرین و فروشتن به (قه‌زی به‌ش به‌ش / بیع التقسیط) به زیاده‌خستنه‌ سه‌ر نه‌رخه‌که‌ی ده‌بیت به‌ ریا :

نه‌مه‌ش کاتیك پوو ده‌دات نه‌گه‌ر شتومه‌ك به‌ دوو مه‌عمه‌له‌ بفروشن ، بۆ نموونه نه‌گه‌ر (سه‌لاجه‌یه‌ك) بفروشتی ئه‌وا ده‌لتی :

١- به‌ نه‌قدی به (٣٠٠,٠٠٠) دینار .

٢- وه نه‌گه‌ر به‌ قه‌رز بیهیت و به (قسط) و به‌ش به‌ش نه‌رخه‌که‌یم بۆ به‌یتیه‌وه .

ئه‌وا به (٣٥٠,٠٠٠) دیناره .

ئه‌م جو‌ره کرین فروشتنه‌ش ده‌بیت به‌ ریا چونکه پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فرمویه‌تی : ((مَنْ بَاَعَ يَتَعَيْنِ فِي يَتَعَةٍ فَلَهُ أَوْ كَسَمَا أَوْ الرِّبَا))^(٧٦) .

واته : هه‌ر كه‌سێك دوو کرین و فروشتن له یه‌ك مامه‌له‌دا بكات ، ئه‌وا یان كه‌مترینانی بۆ ده‌بیت یان ریا ، به‌ واتایه‌کی تر : بفروش ده‌لتی : به‌ نه‌قدی به (٣٠٠,٠٠٠) دینار ، وه به‌ قه‌رزیش به (٣٥٠,٠٠٠) دینار ، چا نه‌گه‌ر کپیار به (٣٠٠,٠٠٠) دینار بیکریت كه نه‌رخه‌که‌مه‌که‌یه ئه‌وا دروسته ، به‌لام نه‌گه‌ر به (٣٥٠,٠٠٠) دینار بیهات به‌ قه‌رز ئه‌وا ده‌بیت به‌ ریا .

^(٧٦) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٢٣٢٦) ، فائدة : للوقوف على حكم بيع التقسيط على هذا الشكل وأقوال العلماء فيه وأنه من الربا المعلوم فاعله راجع "السلسلة" : (٥ / ٤١٩ - ٤٢٧) فيستحد فيه الكلام الشافعي والقول الفصل في هذه المسألة .

چه ندپرسیاریکی راسته خو

و

کوئای نهم بابته

داوی نهم پرون کردنه ویه ده لیم :

۱ — نایا زۆربه ی هره زۆری کپین و فروشتن و مامه له کانی بازاری نه مپۆی
موسلمانان به گشتی و بازاری (پاره گۆپینه وه) و (زه پهنه گره کان) یش به تایبه تی
ریبای تیکه ل نه بووه و به ره می ریا نابه نه وه بۆ مال و منده له کانیا ن ؟؟؟!

وه لامه که ش : ده خه یه سه ر نه ستوی خوینری نهم بابته ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ﴾ [المائدة] .

۲ — نایا زۆربه ی هره زۆری نه وانه ی که له م پۆزگاره دا قهرزده که ن و قهرزی
خه لکیان به سه ره ویه وه فادارن و چاکه کاری خاوه ن قهرزه که یان له پیش چاوه ؟
یان بوونه ته مایه ی بیزاری و ناره حه ت بوونی خاوه ن قهرزه کان ؟

وه لام : به راستی هه ل سوکه وتی نابه جی و ناشیاوی زۆربه ی قهرزده کانی
نهم پۆزگاره بۆوه ته مایه ی بیزاری و ناره حه ت بوونی خاوه ن قهرزه کان و
نه وه نده شوینه وار و کاریگه ری خراپی لی که وتوووه ته وه تا نه و ئاسته ی که
ده بینین کاتی که موسلمانیک داوی قهرزیک ده کات له موسلمانیک تر راسته خو
ده لیت له توانامدا نی به قهرزت بده می ، هۆکاری سه ره کی نهم هه لویسته ش
ده گه پینه وه بۆ بی وه فایی و هه ل سوکه وتی نابه جی و ناشیاوی زۆربه ی قهرزده کانی
نهم پۆزگاره !!!

۳ — نایا زۆربه ی هره زۆری نه وانه ی که زه پهنه گره ن خۆیان به زمانی
خۆیان دان به وه دا نانین که زۆربه ی هره زۆری مامه له کانیان ریبایه و نه وان زیتر
به زیتر (نالتون به نالتون) ده گۆپته وه و نالتونیش به قهرز ده کپن و به قهرزیش
دیفرۆشن ؟؟؟!

وه لام : به لی ، نه مه راستی به که خویان به زمانی دهیدرکتنن و چاکیش
دهزانن ریا دهخون و ریباش ددهدن به دهرخواری مال و منداله کانیان !!!
٤ - نایا زۆریه ی هه ره زۆری پاره گۆپه کان پاره و دراوه کان به قهرز ناگۆپنه وه و
کپین و فروشتنی پاره به قهرز سیامایه کی ناشکرا و زال نی به سه ر بازایی (پاره
گۆپنه وه / سوق الصرافین) ؟؟؟!

وه لام : نه گه ر ریا خواردن سیفته ی پاره گۆپه کانی سه رده می (تابعین و پیار
چاکان) بیت وهك (الحسن البصري و محمد بن سیرین) قهرموویاته : (والله ان حؤلاء
الصيارفة لأکلة الربا ، وإنهم قد أذنبوا بحرب من الله ورسوله ...) (٧٧)
واته : سویتد بیت به خوا نه و پاره گۆپانه ریا خۆن ، وه نه وان جهنگیان
پاگه یاندوه دژ به خوا و پیغه مبه ره که ی (ﷺ) .
جا نه گه ر نه مه سیفته ی پاره گۆپه کانی نه و سه رده مه بیت ده بیت پاره گۆپه کانی
ناخرزه مان چی بلتن !!؟

کوئایی

وه له کوئایی نه م بابه ته دا ده لیم :

بیرخستنه وه یهك :

ریا جۆر و ده رگای زۆری هه به و خواردنی ریبایش زۆر ترسناکه ، بۆیه نه گه ر
شاره زا نه بیت نه و پزگاریبونت له ریا خواردن پکاریکی ئاسان به تایبته له م
سه رده مه دا !

- ریا (٧٣) دهرکایه و تاوانیکس زۆر که وه یه :

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) قهرموویه تی : ((الرَّيْبُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكَحَ
الرَّجُلُ امْرَأَةً)) (٧٨)

(٧٧) تفسیر ابن کثیر : (١ / ٣٠٢) .

(٧٨) صحیح الجامع الصغیر رقم : (٣٥٣٩) ، وسلسلة الأحادیث الصحيحة رقم : (١٨٧١) : (٤) /

واته : ريبا حه فتاوسى (٧٣) ده رگايه : ناسان ترين و سوك ترينيان وهك نه وه
وايه كه : پياو زينا و داوین پيسى له گه ل دايكى خویدا بکات .

— ريبا خواردن له زينا كردن و داوین پيسى زور گه وه تيره :

پيغه مبهري خوا (ﷺ) فه رمويه تی : ((دِرْهَمُ رَبًّا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ
وَتَلَاثِينَ زَنِيَةً))^(٧٩).

واته : دره ميک له ريبا كه پياو بيخوات و بيشترانيت نه و دره مه به ريبا په يداى
کردوه ، نه و تاوان و توله و خراپى و سزاي خواردنى نه و دره مه توند و زياتره له :
(٣٦) سى و شهش زينا و داوین پيسى نه نجام دان .

— له عننهت كراوه له ريبا خور و هاوکارى كاره كانى :

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رضي الله عنه) قَالَ : ((لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) أَكِلَ الرَّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ
وَشَاهِدِيهِ ، وَقَالَ : هُمْ سَوَاءٌ))^(٨٠).

واته : پيغه مبهري خوا (ﷺ) له عننهتى کردوه له و كه سهى كه :

١ / ريبا ده خوات : (أَكِلَ الرَّبَا) .

٢ / وه نه وهى كه ريبا ده دات به ده رخواردى ريبا خوره كه دا : (مُوكِلَهُ) .

٣ / وه نه وهى كه به ند (عهقدى ريبا كه ده نوسيت : (كَاتِبَهُ) .

٤ / وه نه و دوو شايه تهى كه شايه تى ده دهن له سهر به ند (عهقدى ريبا كه دا له
نتوان ريبا خور و نه وهى ده يدات به ده رخواردى : (شَاهِدِيهِ) .

وه نه مانه مه موويان له تاوانى ريبا دا به كسانن .

بۆيه ده بيت موسلمانان چاك بزانن كه خواردنى نان و مالى نه وانهى كه مامه له و
كرپين و فروشتن به ريبا ده كهن جهرامه و پيس تره له نان و مالى (ويسكى و بيره)
فروشه كان ! به لكو پيس تريشه له له نان و مالى نه وانهى كه به (داوین پيسى و بيت
نه خلاقى) پاره په يدا ده كهن !!!

^(٧٩) صحيح الجامع الصغير رقم : (٣٣٧٥) ، و السلسلة الصحيحة رقم : (١٠٣٣) : (٣ / ٣٩) .

^(٨٠) صحيح مسلم رقم : (١٥٩٨) يعنى : هم سواء في الإثم .

ئامۆزگارى يهك بۆ ئافره تان :

پنويسته له سهر هه موو ئافره تىكى موسلمان و حه لال زاده كه ئاگاي له مێرده كى بێت ئه م دوو خاله ي له ياد نه چيūt :

- ١ - ناييūt فشار بخاته سهر مێرده كى بۆ پاره و مال پهيدا كردن به ههر شي وه يهك بێت ئه گه ر چى به پنگاي حه راميش بێت وهك قهرز كوێرى و ريبا خواردن !
- ٢ - به لكو ده بێت ئامۆزگارى مێرده كى بكات به وه ي كه پڻق و پۆزى و پاره ي حه لال بۆ خۆى و مال و مندالى پهيدا بكات .

وه ده بێت هه لويستى وهكو ئه و ئافره ته ي پيشينان بێت كه كاتيک مێرده كى له مال دهرده چوو بۆ كه سابهت و بژيوى هينانه وه بۆ منداله كانى پى ي ده ووت : (اتق الله ولا تأتينا بالحرام ، فإئنا نصبرُ على الجوع ، ولكن لا نطيقُ نارَ جهنم) .
واته : ئه ي مێرده كه م له خوا بترسه و پاره و پڻق و بژيوى حه رامان بۆ مه ينه وه ، چونكه ئيمه ئارام ده گرين له سهر برسيتى ، به لام تواناي ئاگرى دۆزه خمان نى يه .

وه له پيوايه تىكى تر دا هاتوه قهرموويه تى : (إياك والكسب الحرام ، فإئنا نصبرُ على الجوع ، ولا نصبرُ على النار) .
واته : ئامان سه د ئامان ووراي كه سابه تى حه رام ببه ، چونكه ئيمه ئارام ده گرين له سهر برسيتى ، به لام ئارام ناگرين له سهر ئاگرى دۆزه خ .

منيش ده ليم : خۆزكه ئافره تانى ئه م سه رده مه ش ئا به م شيوازه بيوايه ن له گه ل مێرده كانياندا ، ئه و كاته هه ستمان ده كرد به خوشى ژيان و ده مان بينى ژيانمان چه ند ئاسوده ده بوو !

له راستيدا ئه م هۆكاريكه له هۆكاره كانى هاندانى پيغه مبه ر (ﷺ) بۆ خواستنى ئافره تى صالح كه قهرموويه تى : ((لِيَتَّخِذَ أَحَدُكُمْ ... وَزَوْجَةً صَالِحَةً تُعِينُهُ عَلَى أَمْرِ الْآخِرَةِ))^(٨١) .

^(٨١) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٢١٧٦) .

واته : با یه کتیک له نئوه ئافره تئیکى چاک و صالح مه لبرژیریت بق هاوسه ریتى و هاوسه شیتى ژيانى که وا هاوکارى بکات له بوارى دوا پۆژیدا .
مه روه ها فه موویه تى : ((فَاطْفَرُ بِذَاتِ الدِّينِ))^(٨٢).

واته : هاوسه رى دیندار و نایین په روه مه لبرژیره و وهك ده سته و تئیکى به نرخ به ده سته خۆت بخه .

وه مه روه ها فه موویه تى : ((مَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ امْرَأَةً صَالِحَةً فَقَدْ أَعَانَهُ عَلَى شَطْرِ دِينِهِ ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِي الشُّطْرِ الْبَاقِي))^(٨٣).

واته : هه ر که سیک خوا ئافره تئیکى صالحى پى به خشى نه وا یارمه تى داوه له سهه به رپوه بردنى نیوه ی دینه که ی ، وه با له خوا بترسیت له و نیوه که ی تریدا .

به لام نه گه ر ئافره ت صالح نه بو نه وا ... !!!

فالحمد لله على كل حال ، ونعوذ بالله من حال اهل النار...

^(٨٢) صحیح البخاری رقم : (٥٠٩٠) و صحیح مسلم رقم : (١٤٦٦) .

^(٨٣) صحیح الترغیب والترهیب رقم : (١٩١٦) ، وانظر : سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٦٢٥) .

ئاوهړوک

- * پيشه کی ٢
- * فزل و گورهیی قهرزدان ٥
- * فزل و گورهیی چاوهړوان کردن یان داشکاندن له قهرزی قهرزاري نه دار و دهست کورت ٥
- * بهزهیی هاتنهوه به قهرزاري نه دار و دهست کورت به شیکه له چاکه ٩
- * ترسناکی و زیان و زهرهړه کانی قهرزو قهرزاري ١٠
- ١ — قهرز و قهرزاري سهری پیاوړی قهرزار له درو و پهیمان شکنانهوه
- دهر دهکات ١٠
- ٢ — قهرزاري پیاوړی قهرزار توشی ستم دهکات و غهیبهت کردن و سزادانیشی
- حلّال دهکات ١٠
- ٢ — قهرز و قهرزاري هندیکه جار موسلمان دووچاری ریا خواردن دهکاتهوه ١١
- ٤ — پیغمبرهیی خوا (ﷺ) نویژی جهنازهیی نه دهکرد له سهر مردووی قهرزار ١١
- ٥ — مردووی قهرزار له چاکه کانی قهرزه کهس بۆ دهدریتنهوه ١٢
- ٦ — مردووی قهرزار نه گهر شهیدیش بیت ناچیتته ناو بهههشوه تاوهکو
- قهرزه کهس بۆ نه بژیردریت ١٢
- * په نا گرتن به خوی گوره له قهرزو قهرزاري ١٦
- * دوعا کردن بۆ قهرزدانهوه ١٩
- * فرمان کردن به قهرزدانهوه ٢٠
- * قهرزدانهوه به چاکه (حُسْنُ الْقَضَاءِ) ٢١
- * زیکری کاتی قهرزدانهوه ٢٤
- * داوا کردنهوهی قهرز به چاکه (حُسْنُ الْمَطَالِبَةِ) ٢٤
- * گواستننهوهی قهرز بۆ سهر که سیکي تر (الْحَوَالَةِ) ٢٥
- * بردنی پارهیی خهک به نیهتی دانهوهی یان خواردنی ٢٦

* قهرزاری به موی کاره ساته وه ۲۷

* نایا زه گانی قهرز ده دریت یان نادریت ؟ ۲۸

* نه گهر موسلماننکی نه دار و ده ست کورت به قهرزاری مرد نه وه ده بیت له خه زینه ی

ده ولت قهرزه گهی بۆ بیژیریت ۲۹

* دوا خستنی قهرز بردنه وه بۆ خاوه نه گهی سته م و زولمه ۲۹

* دوا خستنی قهرز بردنه وه بۆ خاوه نه گهی غه یبته کردن و سزادانی قهرزاره که

حه لال ده کات ۳۰

* نووسینی قهرز و شایه ت گرتن له سه ری ۳۰

* وه رگرتنی په من له به رامبه ر قهرزدا ۳۵

* قهرزدانه وه پیش ده خریت به سه ر به جی گه یاندی وه صیت و میرات دابه ش کردن .. ۳۶

* چ کاتیک قهرزدان ده بیت به ریا ؟ ۳۷

۱ - قهرزدان به رامبه ر به مه بله غیکی زیاتر یان جوریکی چاکتر یان شتیکی زیاتری

بۆ بیتیت ۳۷

۲ - پاره گۆپینه وه به قهرز ده بیت به ریا ۳۹

ا / کرین و فروشتن و گۆپینه وه ی پاره به قهرز به بیژیه وه ۳۹

ب / کرین و فروشتن و گۆپینه وه ی پاره به قهرز به زیاده وه ۴۰

۳ - کرین و فروشتن و گۆپینه وه ی ئالتون و زیو به رامبه ر به یه کتر و به رامبه ر به

پاره به قهرز ده بیت به ریا ۴۲

۴ - کرین و فروشتن به (قهرزی به ش به ش / بیع التقسیط) به زیاده خستنه سه ر

نه رخه گهی ده بیت به ریا ۴۳

* چه ندپرسیاریکی راسته خو و کوتایی نه م بابه ته ۴۵

نامۆزگاری به ک بۆ ئافره تان ۴۷

* ناره پۆک ۴۹

لە بەرھەمەکانی نووسەر

- ۱ - سێ بنچنەکە ی بیروباوەڕ و بەلگەکانیان - چاپی چوار دەیهەم .
- ۲ - بیروباوەڕت و مەبەست و سوننەت - چاپی بیست و حەوتەم .
- ۳ - پوختە یەك لە بیروباوەڕی ئیسلامەتی - چاپی چوار دەیهەم .
- ۴ - کورتە یەك لە فێقی سوننەت و قورئانی ئازیز - نامادە دەکرێت بۆ چاپ .
- ۵ - بڕایەتی نیوان موسلمانان ... - چاپی دوانزە یەم .
- ۶ - لە گەڵ کێدا دادەنیشیت و هاوڕێیەتی کێ دەکەیت ؟ - چاپی تۆزدە یەم .
- ۷ - چۆنیەتی قوربانی کردن لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) - چاپی چوارەم .
- ۸ - کاتی پارشینو و بەربانگ کردن لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) - چاپی شەشەم .
- ۹ - حوکم و ئادابەکانی قەرزدان و قەرزکردن و قەرزدانەوه ... - چاپی پێنجەم .
- ۱۰ - فەتوای گەورە زانایانی هاوچەرخی ئەهلی سوننە و جەماعە سەبارەت بە حوکمی حزبایەتی و جیاوازی و پارچە پارچە گەڕێتی - چاپی سێ یەم .
- ۱۱ - لە ئیسلامدا چەندین گروپ و حیزب نییه بە لکو کۆمەڵی موسلمانان و خەلیفە هەیە - چاپی یەكەم .
- ۱۲ - حوکمی کۆمەڵ و حزبە ئیسلامییەکان لە نێو کۆمەڵگای موسلماناندا / فەتوای هەردوو شیخ : (ابن باز) و (ابن العثیمین) - چاپی یەكەم .
- ۱۳ - ئایا لەم دەرگایەت داوه ؟ (پارێنەوه لە خواى پەرۆردگار) - چاپی دوانزە یەم .
- ۱۴ - فەزل و گەورەیی و حوکمەکانی دە پۆزی یەكەمی مانگی حاجیان لە سوننەتی پیروزی پێغەمبەردا (ﷺ) - چاپی حەوتەم .
- * زنجیرەى نافرەت لە سایەى ئیسلامدا :
- ۱۵ - یەكەم : نافرەتان و فیربوونی زانستی شەری - چاپی دوانزە یەم .
- ۱۶ - دووهم : زانا ترین نافرەتی دنیا - چاپی دوانزە یەم .
- ۱۷ - سێزەم : لە دایك بوونی کچان و سەرھەلدانەوهی خەسلەتییکی سەردەمی ئەفامی و جاھلی لە سەددی پێشکەوتووی بیست و یەكدا ۱۱۱ - چاپی دوانزە یەم .
- * زنجیرەى بابەتە مەنھەجی یەكەم :
- ۱۸ - یەكەم : گەڕانەوه بۆلای زانایانی ئەهلی سوننە پارێزەرە لە تیاچوون و گومراپوون - چاپی سێ یەم .

١٩ - دووهم : له بناماکانی بیروباوهی نه هلی سوتنه و جه ماعه : خوشیستنی زانیان و به چاکه باسکردنیانه ... چاپی دووهم - .

٢٠ - سێیهم : زانیانی نه هلی سوتنه و جه ماعه ی سهردهم ده لێن : خزیایه تی بیدعه یه - چاپی دووهم - .

٢١ - چوارهم : جه ماعه تی (الإخوان المسلمین) له تهرزووی شهر و ژیریدا ، هه له و لاری بوون و گومراییه کانی جه ماعه تی (الإخوان المسلمین) له دیدی زانیانی نه هلی سوتنه ی سهردهم ده وه - چاپی سێیهم - .

٢٢ - پشکینک له میراته که ی پیغه مبه ر (ﷺ) - چاپی حوتهم - .

٢٣ - چل قهرمووده که ی نه وه وی (الأربعون النووية) - چاپی شه شهه م - .

٢٤ - وه لای پرسیاره شهرعی یه کانی سایتی به هه شت - چاپی دووهم - .

٢٥ - ته فسیری سوره تی فاتحه - چاپی پیتجه م - .

٢٦ - (وانه گرنگه کان بو تیکرای موسلمانان / الدروس المهمة لعامة الأمة) - چاپی شه شهه م - .

٢٧ - وته ی زانیانی مه زه به ی نیما می شافعی ده حه ته ی خویان لینییت سه باره ت به کات و شوین و شیوازی سهره خوشی کردن و پرسه و ته عززی گیران - چاپی سێیهم - .

٢٨ - توشووی بانگخواز بو لای خوی گه وه - چاپی سێیهم - .

* له وه ره هه مانه ی تر که کاریان بو ده که م :

- قه لای بیروباوهی و یه کخوا په رستی - وه رگیرانی چه ندين کتیب - .

- مه رجه کانی بالا پوشی شهرعی نافره تی موسلمان و هه نديک بابه تی په یوه نديداري تریش - .

- چونیستی شوردن و کفن کردن و نویژ کردن و ناشتنی مردوو / له گه ل نه حکامه کانی

ته عززی و ته عززی باری له سهرده می پیغه مبه ردا (ﷺ) .

- باخچه ی پیاوچاکان له قهرمووده ی سهروده ی پیغه مبه ران (ﷺ) وه رگیرانی : (ریاض

الصالحين من حديث سيد المرسلين ﷺ) .

* قال شفيق بن إبراهيم البلخي : (قلنا لابن المبارك : إذا صليت معنا لم لا تجلس معنا ؟

قال : أذهب فاجلس مع التابعين والصحابة ، قلنا : فأين التابعون والصحابة ؟ قال : أذهب أنظر

في علمي فأدرك آثارهم وأعمالهم ، ما أصنع معكم ؟ أنتم تجلسون تغتابون الناس ، فإذا كان

سنة ماتين فالبعد من كثير من الناس أقرب إلى الله تعالى ، فر من الناس كفرارك من الأسد ،

وتمسك بدينك ، يسلم لك لحمك ودمك) [تقييد العلم للخطيب البغدادي : (١٦٤)] .

ژماره‌ی سپاردنی (۳۴۶) ی د‌زاره‌تی پ‌شنبه‌ی پ‌ندراوه.

کتبخانه Kteb Xana

public channel

Description

کتبخانه پیگه یه که بۆ زیاتر فیروبون و دورکه وتنه وه له نه زانین.

هۆشیاری رۆشنبیری تاک له کۆمه لهگه.
په ره پیدانی رۆشنبیری تاک.
گه شه پیدانی هزری تاک.

@haval_pashaie10

نه کاونت ته کانم ✓

<https://linktr.ee/havalpashaie>

t.me/kteb_khana2

Invite Link

Notifications

On

